

МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ЛЬВІВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ВНУТРІШНІХ СПРАВ
ІНСТИТУТ УПРАВЛІННЯ, ПСИХОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ

Кафедра фінансів та обліку

**ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ**

кваліфікаційна робота
здобувача вищої освіти
2 курсу денної форми навчання
ГОЛОВАЧА Максима Романовича

Науковий керівник
кандидат економічних наук, доцент
НАКОНЕЧНА Наталія
Володимирівна

Рецензент

Кваліфікаційна робота допущена до захисту
«__» _____ 2022 р., протокол № __
завідувач кафедри фінансів та обліку

(підпис)

(ПРІЗВИЩЕ та ініціали)

Львів
2022

АНОТАЦІЯ

ГОЛОВАЧ М.Р. Досвід діяльності державних та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу. – Рукопис.

Кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 072 «Фінанси, банківська справа та страхування». – Львівський державний університет внутрішніх справ МВС України, Львів, 2022.

Кваліфікаційна робота присвячена дослідженню теоретичних основ фінансового моніторингу та практичних рекомендацій щодо діяльності державних та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу. Визначено сутність системи фінансового моніторингу та роль і місце в ній державних та правоохоронних органів. Проаналізовано практику діяльності державних та правоохоронних органів України та зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу. Визначено стратегічні пріоритети міжнародної взаємодії державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу.

Ключові слова: фінансовий моніторинг, підрозділ фінансової розвідки, державні та правоохоронні органи, міжнародна взаємодія, легалізація (відмивання) майна, грошових коштів, одержаних злочинним шляхом.

ANNOTATION

HOLOVACH M.R. Experience of state and law enforcement agencies of foreign countries in the field of financial monitoring. – Manuscript.

Qualification work for the master's degree in the specialty 072 "Finance, banking and insurance". – Lviv State University of Internal Affairs of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine, Lviv, 2022.

Qualification work is dedicated to researching the theoretical foundations of financial monitoring and practical recommendations regarding the activities of state and law enforcement agencies of foreign countries in the field of financial monitoring. The essence of the financial monitoring system and the role and place of state and law enforcement agencies in it are defined. The practice of state and law enforcement agencies of Ukraine and foreign countries in the field of financial monitoring has been analyzed. The strategic priorities of international cooperation of state and law enforcement agencies in the field of financial monitoring have been determined.

Key words: financial monitoring, financial intelligence unit, state and law enforcement agencies, international cooperation, legalization (laundering) of property, money obtained through crime.

**ДОСВІД ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ
ОРГАНІВ ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО
МОНІТОРИНГУ**

ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	8
1.1. Сутність та характеристика системи фінансового моніторингу...	8
1.2. Роль і місце державних та правоохоронних органів в системі фінансового моніторингу.....	15
Висновки до розділу 1.....	22
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	23
2.1. Аналіз діяльності державних та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу.....	23
2.2. Оцінка практики діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу.....	30
Висновки до розділу 2.....	37
РОЗДІЛ 3. АДАПТАЦІЯ УКРАЇНОЮ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ.....	38
3.1. Узагальнення позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу.....	38
3.2. Стратегічні пріоритети міжнародної взаємодії у сфері фінансового моніторингу.....	45
Висновки до розділу 3.....	51

ВИСНОВКИ.....	53
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	55

ВСТУП

Актуальність теми дослідження. Підвищення ефективності боротьби з дестабілізуючими чинниками розвитку міжнародної та національної системи протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших цінностей, які отримані внаслідок вчинення протиправних, злочинних діянь з метою особистого збагачення та одержання неправомірної вигоди, особливо актуалізується в умовах інтеграції до світового економічного простору, поширення макроекономічної нестабільності та суспільно-політичної кризи. Вагомого значення в системі міжнародної боротьби з відмиванням нелегальних тіньових капіталів набуває діяльність державних та правоохоронних органів України та інших зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу, які покликані виконувати функції виявлення, попередження, запобігання, розслідування та протидії злочинній економічній діяльності в економічній сфері та в державному управлінні.

Дослідженню досвіду діяльності державних та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу присвятили свої наукові праці такі вчені-економісти як А. Акритов, О. Бех, М. Бліхар, О. Бондаренко, О. Глущенко, А. Голодна, І. Д'яконова, М. Ковалів, І. Кундельська, Т. Литвиненко, Ю. Назар, Я. Пушак, І. Семеган, О. Смагло, А. Філіпенко та інші, наукові погляди яких лягли в основу проведеного дослідження. Написання кваліфікаційної роботи базується також на використанні чинних законодавчих та нормативно-правових документів України та країн Європейського Союзу, статистичних і аналітичних даних Державної служби фінансового моніторингу України, а також на інших інформаційних ресурсах, одержаних із відкритих баз даних. Проте, наявність вагомого наукового доробку щодо досліджуваної проблематики не дозволяє вирішити проблеми подолання легалізаційної діяльності, що потребує поглиблення досліджень.

Мета і завдання дослідження. Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретико-прикладних засад діяльності державних та правоохоронних органів України та зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу.

Досягнення окресленої мети потребує вирішення певних **завдань**, основні із яких полягають у наступному:

- з'ясувати сутність системи фінансового моніторингу та охарактеризувати її особливості;
- визначити роль і місце державних та правоохоронних органів в системі фінансового моніторингу;
- проаналізувати діяльність державних та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодію із Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу;
- оцінити практику діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу;
- узагальнити позитивний досвід діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу;
- запропонувати стратегічні пріоритети міжнародної взаємодії у сфері фінансового моніторингу.

Об'єктом дослідження є діяльність державних та правоохоронних органів України та зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу.

Предметом дослідження є теоретичні та методичні аспекти діяльності державних та правоохоронних органів України та зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу.

Методи дослідження. При написанні кваліфікаційної роботи використано загальнонаукові та спеціальні методи наукового пізнання та економічного аналізу. Спостереження та системний аналіз застосовано для визначення сутності системи фінансового моніторингу. Історико-логічний

метод використано при дослідженні наукових підходів до розуміння ролі та визначення місця державних та правоохоронних органів в системі фінансового моніторингу. Статистичний аналіз та порівняння застосовано для оцінювання діяльності державних та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із суб'єктами фінансового моніторингу. Метод узагальнення та систематизації використано з метою формування результатів дослідження та висновків.

Наукова новизна одержаних результатів:

– удосконалено напрями міжнародної взаємодії України та країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу шляхом пропозиції налагодження державно-приватного партнерства правоохоронних органів із бізнесовими структурами у сфері фінансового моніторингу, що дозволить підвищити ефективність державної антилегалізаційної політики та діяльності державних та правоохоронних органів України та країн Європейського Союзу.

Основний зміст роботи. Перший розділ кваліфікаційної роботи присвячено дослідженню теоретичних основ фінансового моніторингу та визначенню місця в його системі державних та правоохоронних органів.

У другому розділі проведено емпіричні оцінювання практики діяльності державних та правоохоронних органів України та зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу.

Третій розділ розкриває можливості адаптації Україною позитивного зарубіжного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу.

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається з анотації українською та англійською мовами, вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (40 найменувань на 5 сторінках). Загальний обсяг роботи становить 60 сторінок, із них основний текст 51 – сторінка, що містить 19 рисунків та 2 таблиці.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДОСЛІДЖЕННЯ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

1.1. Сутність та характеристика системи фінансового моніторингу

Сучасні умови функціонування світового співтовариства характеризуються глобальною нестабільністю, появою нових викликів і небезпек, посиленням ризиків та невизначеності. Серед масштабних деструктивних чинників, процесів та явищ виділяються проблеми тінізації офіційного сектора національної економіки, її офшоризація, криміналізація та вчинення протиправних корупційних діянь, інтенсифікація яких призводить до формування нелегально одержаних капіталів, критичне накопичення обсягів яких потребує легалізації та залучення в офіційну економіку. Внаслідок таких негативних тенденцій швидкими темпами розвиваються процеси легалізації (відмивання) майна, коштів та доходів, одержаних злочинним шляхом, які становлять суттєву загрозу як фінансово-економічній, так і суспільно-політичній сфері країни та поширюються за її межі, набуваючи транснаціонального характеру.

Небезпека даного деструктивного явища криється в тому, що на сучасному етапі соціально-економічного розвитку держави і суспільства контролювати його розвиток та стрімке поширення практично неможливо, а говорити про повне викорінення, напевно, немає змісту. Залишається пошук ефективних методів протидії з урахуванням факторів глобалізації економіки й фінансової сфери кожної країни світу та віртуалізації фінансових потоків.

Впродовж тривалого періоду часу на міжнародному та національному рівні ведеться пошук ефективних методів, заходів та способів запобігання та протидії легалізації доходів, які отримані внаслідок вчинення протизаконних

діянь з метою власного збагачення. Певні напрацювання в даному напрямку вже є, а успішні результати реалізовані низкою міжнародних нормативно-правових актів, спрямованих на боротьбу з легалізацією (відмиванням) нелегальних доходів. Більше того, на державному рівні у більшості країн функціонують спеціальні підрозділи, уповноважені на виконання функцій фінансової розвідки та проведення фінансового моніторингу операцій, що здійснюються у фінансовій сфері та можуть бути пов'язані із легалізацією злочинно одержаних коштів.

У науковій літературі з питань фінансового моніторингу виокремлюються різні підходи до трактування сутності як самого фінансового моніторингу, так і його системи, розглядаються різні характеристики, передумови необхідності здійснення та наслідки для національної економіки. Проте, варто констатувати, що подолати явище легалізації (відмивання) злочинних доходів досі не вдалося, а спостерігається ситуація, за якої деструктивні зміни, зумовлені нею, ще більше поглиблюються, що вимагає проведення подальших досліджень у даному напрямку.

О. Глущенко, І. Семеган та Р. Слав'юк [1, с. 12] фінансовий моніторинг визначають з точки зору систематизації різних наукових підходів та трактують його як сукупність заходів, що здійснюються усіма суб'єктами фінансового моніторингу державного та первинного рівня, які спрямовуються на комплексну, безперервну та систематичну протидію легалізації (відмиванню) майна, коштів та доходів, котрі одержані злочинним шляхом. При цьому, науковці чітко розмежовують його сфери впливу та дії, основні із яких відобразимо на рис. 1.1.

Зауважимо, що фінансовий моніторинг спрямований на залучення державних та правоохоронних органів до системи протидії зловмисним діям, предметом спрямування яких є легалізація та узаконення тіньових капіталів, майна та інших активів, що здобуті внаслідок протиправної поведінки з метою збагачення.

Відповідно до визначення Національного банку України, фінансовим моніторингом вважається діяльність, пов'язана із виявленням незаконно одержаних коштів та фактами фінансування тероризму [2].

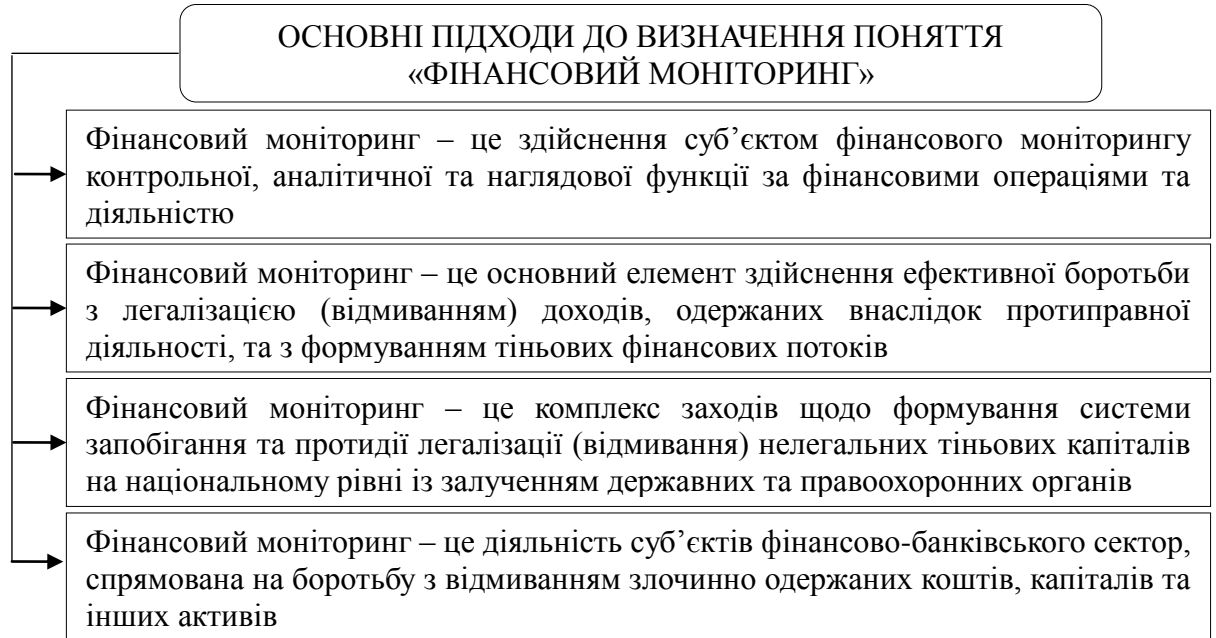

Рис. 1.1. Основні підходи до визначення поняття «фінансовий моніторинг»

Джерело: складено автором за даними [1, с. 37]

Водночас, Закон України «Про запобігання та протидію легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення» [3] фінансовий моніторинг асоціює із сукупністю спеціальних заходів, що здійснюються суб'єктами фінансового моніторингу у сфері боротьби із легалізацією злочинних доходів та передбачають проведення державного та первинного моніторингу. При цьому, Закон регламентує певні його види, деталізовану класифікацію яких зобразимо на рис. 1.2.

Я. Пушак та Н. Трушкіна [4, с. 197–203] під фінансовим моніторингом розуміють своєрідний нормативно-правовий комплекс заходів превентивного характеру, які спрямовують свою дію на недопущення використання

фінансової системи країни для легалізації (відмивання) злочинних коштів, майна та інших активів.

Рис. 1.2. Класифікація видів фінансового моніторингу

Авторська розробка

Не заперечуючи думки науковців та високо оцінюючи її, А. Голодна та А. Бухтіарова [5, с. 439] фінансовий моніторинг вважають сукупністю заходів, які покликані запобігати та протидіяти протиправним діям, що містять ознаки легалізації (відмивання) злочинних коштів на державному та первинному рівні. Крім того, вчені встановили, що проблематика фінансового моніторингу є обмежено дослідженою, особливо в частині нормативно-правового забезпечення, що потребує поглибленого вивчення та

запозичення позитивного досвіду у тих країн світу, які мають досягнутий значний прогрес в даному напрямку.

Окремі автори, зокрема Н. Швець та А. Акритов [6, с. 8] стверджують, що фінансовий моніторинг являється елементом державного фінансового контролю, оскільки його компетенції пов'язані із правоохоронними органами, а заходи запобігання та протидії легалізації злочинно одержаних капіталів відбувається на підставі результатів контролю через такі функції як планування, організація та стимулювання.

Дещо з іншої точки зору підходить до встановлення сутності фінансового моніторингу О. Смагло [7, с. 2], яка дану наукову категорію трактує як особливу частину системи державного управління, що систематизує інформацію про зміну зовнішніх і внутрішніх умов, на основі якої відбувається прийняття управлінських рішень. При цьому, об'єктом фінансового моніторингу вважає дії з активами при здійсненні фінансових операцій.

Водночас, І. Д'яконова та Д. Шиян [8, с. 10–11] доводять необхідність проведення оцінювання ефективності фінансового моніторингу та пропонують власну методику розрахунку інтегрального показника ефективності фінансового моніторингу, яка дозволяє сформувати множину показників за відповідними критеріями та визначити результативність діяльності підрозділу фінансової розвідки. В даному контексті, ідею науковців підтримує О. Смагло [7, с. 5–6], яка пропонує основні заходи підвищення ефективності фінансового моніторингу, які систематизуємо на рис. 1.3.

Д. Долбнева та Т. Сподарик [9, с. 22] у власних наукових дослідженнях дійшли висновку, що розглядати фінансовий моніторинг необхідно як системне явище та пропонують виділяти основні передумови, що спонукають до здійснення фінансового моніторингу, які, на їх думку, співпадають із причинами здійснення легалізації (відмивання) протиправно одержаних коштів, активів та інших доходів, а саме:

- 1) зростаючі обсяги тіньової економічної діяльності;
- 2) корупція;

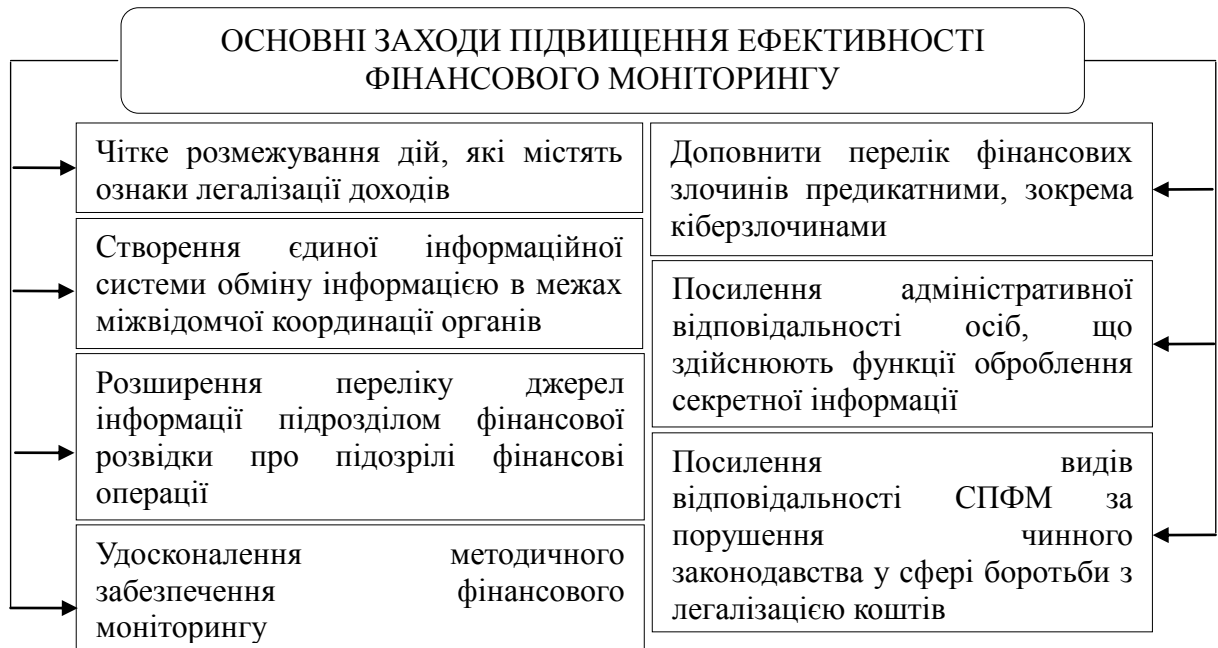

Рис. 1.3. Основні заходи підвищення ефективності фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за даними [7, с. 5–6]

- 3) ухилення від оподаткування та приховування реальної бази оподаткування;
- 4) недосконалість системи контролю;
- 5) висока частка готівки в обігу на фоні низького коефіцієнта монетизації національної економіки.

Характеристика фінансового моніторингу Д. Долбневою та Т. Сподарик [9, с. 23] передбачає дослідження його системи, структура якої відображена на рис. 1.4, адже науковці переконані, що ефективність фінансового моніторингу як механізму протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та доходів, одержаних злочинним шляхом, істотно залежить від кожного структурного елементу.

Варто зауважити, що центральним органом в системі фінансового моніторингу України є Державна служба фінансового моніторингу, яка

формує та реалізовує державну політику, а також координує діяльність інших суб'єктів фінансового моніторингу у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) нелегальних капіталів.

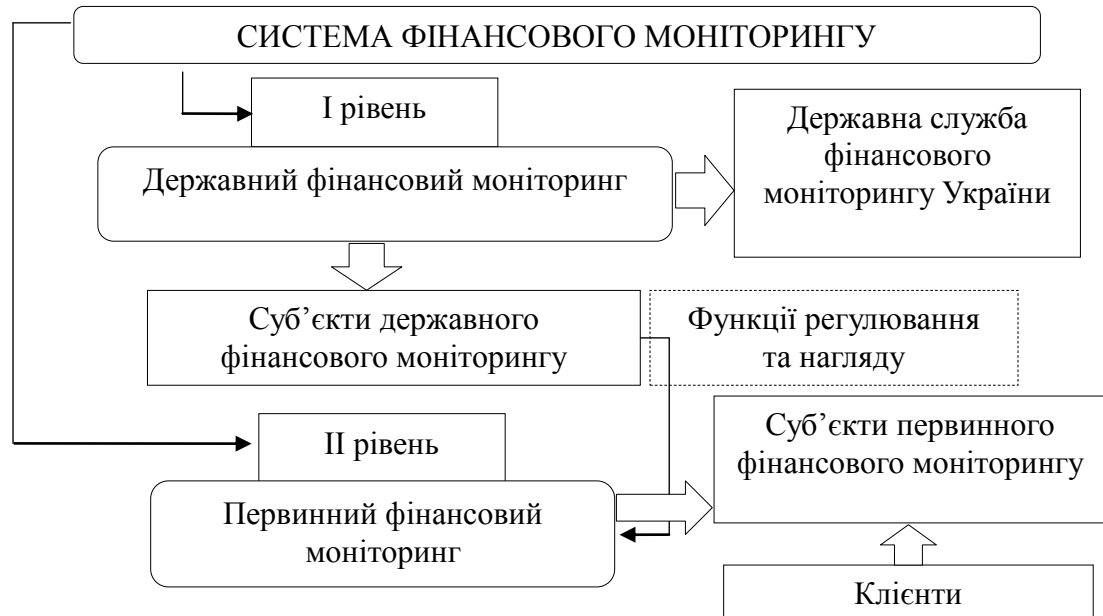

Рис. 1.4. Структурні елементи системи фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за даними [9, с. 23]

Однак, необхідно визнати, що формування системи фінансового моніторингу відбувається під впливом значних дестабілізуючих чинників, які пов'язані із деструктивним розвитком економіки, поширенням коронавірусної інфекції, сповільненням структурних та інституційних трансформацій, неузгодженістю державної політики із інтересами бізнесових структур та неефективним функціонуванням податкової системи, що вимагає її постійного перегляду та удосконалення.

Таким чином, дослідження сутності фінансового моніторингу дозволило з'ясувати, що дана наукова категорія трактується як діяльність спеціально уповноважених органів здійснювати сукупність заходів, спрямованих на виявлення нелегальних капіталів, запобігання узаконенню неправомірно одержаних доходів та протидію фактам відмивання кримінальних коштів. Характеризуючи систему фінансового моніторингу

встановлено, що вона складається із двох рівнів: державного та первинного та передбачає злагоджену взаємодію між суб'єктами фінансового моніторингу.

1.2. Роль і місце державних та правоохоронних органів в системі фінансового моніторингу

Розвиток економіки в умовах глобалізації та євроінтеграції спричинює зміни в суспільстві, внаслідок чого поглиблюється соціальна нерівність та спостерігаються інші негативні явища, одним із яких є легалізація (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом. Стає очевидним, що на міжнародному і національному рівні ведеться боротьба із відмиванням протиправно одержаних коштів, майна та інших активів, у більшості країн створено та успішно функціонують спеціальні органи – підрозділи фінансової розвідки, які здійснюють фінансовий моніторинг операцій, що відбуваються у фінансовій сфері, виявляють підозрілі операції та встановлюють факти протиправних діянь у фінансово-економічній сфері та в системі державного управління. Однак, забезпечити досягнення позитивного результату досі не вдалося, а масштаби легалізації кримінальних доходів продовжують зростати.

За таких умов актуалізується необхідність залучення у систему протидії легалізації нелегальних капіталів інших державних та правоохоронних органів, які спроможні ефективно взаємодіяти із підрозділами фінансової розвідки задля досягнення поставленої мети, адже від оперативності реагування на виклики сучасності залежить ефективність протидії узаконенню злочинно одержаних активів.

Формування адміністративно-правового механізму системної протидії легалізації (відмиванню) протиправних доходів не може відбуватися без участі правоохоронних, контролюючих та інших державних органів, які уповноважені здійснювати боротьбу не лише з легалізацією незаконно

одержаних коштів і майна, а й запобігати предикатним злочинам, зокрема, шахрайству з фінансовими ресурсами, корупції, нецільовому використанню та привласненню або розтраті майна, коштів та інших фінансових ресурсів.

Сучасний стан діяльності державних, правоохоронних та контролюючих органів свідчить про необхідність удосконалення нормативно-правового, кадрового, організаційного та матеріально-технічного їх забезпечення, адже низький рівень довіри до правоохоронної системи та системи публічного управління зі сторони громадськості свідчить про наявність значних деструктивних змін та дестабілізуючих факторів, одним із яких вважається непоодинокє залучення суб'єктів правоохоронних, контролюючих органів та органів публічної влади до процесу формування тіньової економіки через їх участь у корупційних правопорушеннях. Вважаємо за доцільне на рис. 1.5 відобразити місце державних, контролюючих та правоохоронних органів у системі формування тіньового сектора економіки.

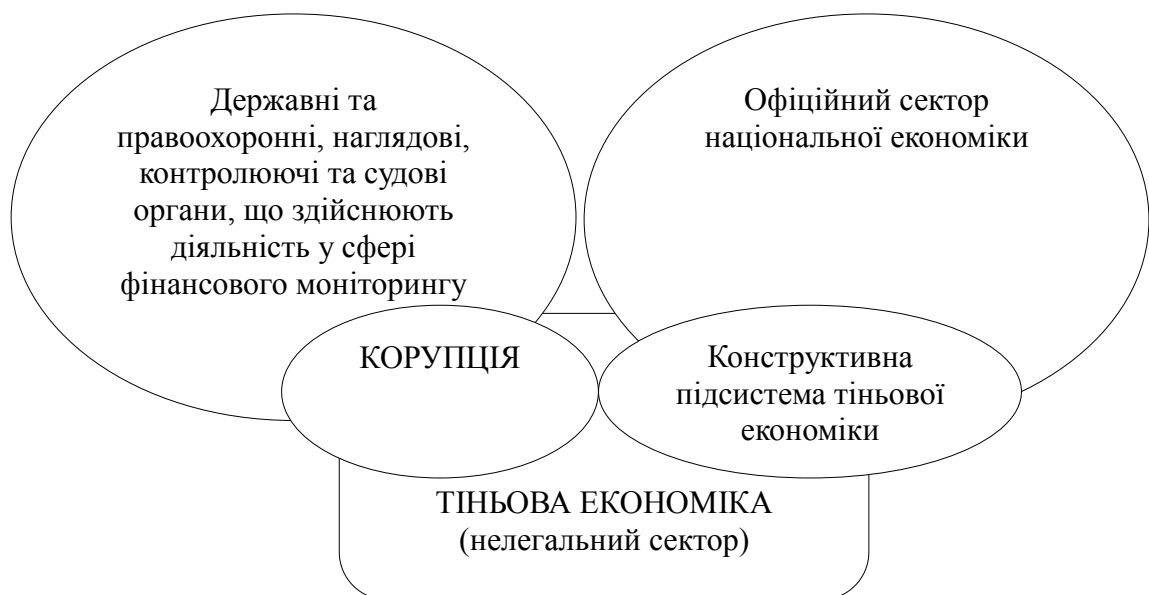

Рис. 1.5. Місце та участь державних, контролюючих та правоохоронних органів в системі формування тіньової економіки

Джерело: складено автором за даними [1, с. 12]

Більше того, встановлено, що поняття «правоохоронні органи» об'єднує в собі низку державних структур, тому, можна стверджувати, що, крім правоохоронних органів, у формуванні тінювих капіталів беруть участь окремі представники органів державної влади, а також контролюючі та судові органи, які, фактично, покликані боротися із легалізацією економіки, проте, беруть безпосередню участь у ній.

При цьому, у науковому дискурсі досі не сформувалося єдиного бачення категорії «правоохоронні органи», яке б відповідало засадам як наукових трактувань, так і законодавчих постулатів. Очевидно, що підходи до дослідження державних та правоохоронних органів в системі антилегалізаційної діяльності відрізняються.

В даному контексті, О. Бондаренко та Т. Литвиненко [10, с. 216] правоохоронні органи в системі державного управління розглядають як спеціальний орган у сфері охорони права, діяльність якого спрямована на реалізацію основного із завдань держави, яке полягає у захисті прав, свобод та інтересів людини, громадянина і суспільства. На думку науковців, правоохоронні органи представляють інтереси держави та від її імені виконують покладені на них функції, здійснюючи правоохоронну діяльність.

М. Ковалів, С. Єсімов, Ю. Назар та ін. [11, с. 18–19] стверджує, що правоохоронні органи є основною частиною правоохоронної системи держави та здійснюють правоохоронну діяльність в структурі державної влади, зберігаючи свою самостійність та тісну взаємодію із органами публічної влади. З точки зору фінансового моніторингу, правоохоронні органи покликані вживати відповідні заходи у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) коштів, майна та інших активів, які незаконно акумулюються у фінансовій сфері держави та в сфері державного управління й спрямовані на особисте збагачення. При цьому, роль правоохоронних органів полягає у відновленні порушених прав, здійсненні заходів щодо припинення або запобігання вчиненню протиправних діянь, а також виявлення й розслідування злочинів, що містять ознаки незаконної діяльності у

фінансово-економічному секторі та пов'язані із легалізацією тіншових капіталів та майна, отриманого внаслідок протиправних діянь.

А. Детюк [12, с. 33–37] правоохоронні органи як суб'єкти системи протидії легалізації економіки вважає лише ті органи, що беруть участь у виявленні, розслідуванні та попередженні злочинних діянь, спрямованих на порушення національних інтересів держави у фінансовій сфері, а також протидії економічній злочинності.

Більшість із науковців схильні до думки, що правоохоронні органи потрібно розглядати як державні органи, які свою діяльність спрямовують на забезпечення та захист прав, інтересів і свобод людини і громадянина, на забезпечення законності і правопорядку в державі й суспільстві, а також на попередження, запобігання, виявлення та припинення правопорушень.

Законом України «Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів» [13] до складу правоохоронних органів віднесено Службу безпеки України, Національну поліцію, Національне антикорупційне бюро, Бюро економічної безпеки, Державне бюро розслідувань, органи прокуратури, державного фінансового контролю, охорони державного кордону та розвідувальні органи. Зауважимо, що зазначені державні правоохоронні органи беруть участь у боротьбі із легалізаційною діяльністю та формують комплексну адміністративну звітність, де відображають дані про стан протидії легалізації неправомірно одержаного майна, коштів та інших активів.

Очевидно, що ефективність системи фінансового моніторингу значно залежить від злагодженої взаємодії основних її елементів. Вважаємо за доцільне на рис. 1.6 відобразити місце державних та правоохоронних органів в антилегалізаційній системі України.

Необхідно зазначити, що наведена інформація свідчить про вагомість взаємодії органів державної влади, суб'єктів фінансового моніторингу різних рівнів та правоохоронних органів при здійсненні заходів щодо запобігання й протидії протиправній діяльності у фінансовій сфері та боротьбі з

легалізацією (відмиванням) майна, коштів та інших активів, здобутих неправомірним шляхом, не лише на національному рівні, а й із залученням підрозділів фінансової розвідки інших країн світу та міжнародних спеціалізованих організації, зокрема, FATF, Егмонтської групи підрозділів фінансової розвідки, MONEYVAL та інших.

Рис. 1.6. Місце державних та правоохоронних органів в антилегалізаційній системі України

Джерело: складено автором за даними [14, с. 9]

Зважаючи на високий рівень латентності легалізаційних злочинів в національній економіці, важкість їх дослідження першочергово обумовлюється відсутністю потерпілої сторони, а виявлення й запобігання такого роду злочинів є проблематичним та пов'язано із недосконалістю законодавства і контролю у сфері регулювання діяльності фінансово-банківського сектору, де найчастіше здійснюється протиправна легалізаційна діяльність, зі сторони державних контролюючих органів та правоохоронних органів.

Водночас, І. Кундельська [15, с. 76] переконує, що проблема встановлення каналів легалізації тіньових капіталів поглиблюється в умовах інтенсифікації процесів глобальної цифровізації та віртуалізації, тому, пропонує системні антилегалізаційні заходи проводити на рівні багатьох державних та міжнародних інституцій, а В. Севрук [16, с. 1003] наполягає, що система протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших активів, що одержані внаслідок протиправних діянь, повинна набути міждержавного статусу, відповідно до якого інформація від національних правоохоронних органів та правоохоронних органів інших країн інтегруватиметься в одній базі даних, а такі міжнародні правоохоронні структури як Інтерпол, MONEYVAL, Європол, FATF, Базельський комітет, Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки, Світовий Банк, Міжнародний валютний фонд, Європейський банк реконструкції та розвитку та інші спеціалізовані міжнародні організації у сфері боротьби з даним деструктивним явищем матимуть до неї доступ.

Підтримуючи ідеї науковців, О. Бех [17, с. 213] дослідив, що підвищення ефективності системи фінансового моніторингу та національному рівні можна досягнути завдяки діям уряду країни щодо надання спеціальних компетенцій одному із органів виконавчої влади, відповідно до яких організаційно-правові засади діяльності правоохоронних та інших державних контролюючих органів у сфері фінансового моніторингу координуватиметься ним.

Окремо варто відмітити серед органів державної влади діяльність Державної податкової служби України, яка також бере участь у реалізації завдань і функцій щодо запобігання здійсненню фінансових операцій з ознаками легалізації протиправно одержаних грошових коштів, майна та інших ресурсів, серед найважливіших із яких виокремлюються:

1) формування та дослідження власних матеріалів, матеріалів правоохоронних органів та інших спеціалізованих інституцій щодо можливості вчинення правопорушень, що можуть бути пов'язані із легалізацією неправомірно одержаних коштів, майна та інших ресурсів;

2) формування комплексу заходів щодо відстеження фінансових операцій з ознаками легалізації;

3) формування та проведення комплексу заходів щодо встановлення ознак легалізації злочинних активів при здійсненні господарської діяльності платниками податків, подання індивідуальних запитів на одержання додаткової інформації та проведення зустрічних звірок, за результатами яких належним чином оформляються відповідні документи;

4) формування та проведення комплексу заходів щодо встановлення ознак легалізації злочинних активів при здійсненні предикатних злочинів, подання індивідуальних запитів на одержання додаткової інформації та проведення зустрічних звірок, за результатами яких належним чином оформляються відповідні документи;

5) взаємодія із правоохоронними органами щодо проведення розслідувань правопорушень, які мають кримінальну складову та свідчать про здійснення легалізації майна, коштів або інших активів.

Очевидно, що система взаємодія спеціально уповноваженого органу у сфері боротьби з легалізацією (відмиванням) активів, майна, коштів та інших фінансових ресурсів із правоохоронними, контролюючими та іншими державними органами сприятиме зниженню темпів розвитку даного деструктивного явища, а міжнародна співпраця із аналогічними підрозділами

зарубіжних країн дозволить знизити показники легалізації результатів неправомірної економічної діяльності.

Отже, дослідження ролі і місця державних та правоохоронних органів в системі фінансового моніторингу дозволили встановити їх важливе значення в системі протидії легалізації (відмивання) коштів, майна та інших активів, які одержані внаслідок протиправних діянь у фінансовій сфері та сфері державного управління.

Висновки до розділу 1

1. Проведені дослідження теоретичних аспектів фінансового моніторингу дозволили визначити сутність даної наукової категорії, яка полягає у проведенні комплексу заходів у фінансово-економічній та суспільно-політичній сфері країни, що спрямовані на постійну, безперервну, системну та різносторонню протидію формуванню нелегальних тіньових капіталів, їх узаконенню та залучення в офіційний сектор національної економіки.

2. З'ясовано, що фінансовий моніторинг характеризується дворівневою системою злагодженої взаємодії суб'єктів, а основні заходи, що формуються та реалізуються, координуються підрозділом фінансової розвідки – Державною службою фінансового моніторингу України.

3. Встановлено, що в системі фінансового моніторингу вагоме місце займають правоохоронні, контролюючі та інші державні органи, які уповноважені здійснювати діяльність, спрямовану на виявлення, запобігання та протидію легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших активів й фінансових ресурсів, джерело походження та акумуляції яких має кримінальні складову та протиправний характер.

РОЗДІЛ 2

АНАЛІЗ ПРАКТИКИ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ УКРАЇНИ ТА ЗАРУБІЖНИХ КРАЇН У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

2.1. Аналіз діяльності державних та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу

Посилення макроекономічної нестабільності та інтенсифікація розвитку кризових явищ в економіці та суспільстві, які пов'язані із неправомірною діяльністю економічних агентів, вимагає розроблення ефективного механізму боротьби із деструктивними змінами та проведення оцінювання протиправних діянь. Державною службою фінансового моніторингу України систематично вживаються відповідні заходи, спрямовані на виявлення та запобігання легалізації (відмивання) злочинних коштів, майна та інших активів та налагоджується ефективна взаємодія із правоохоронними, контролюючими та іншими державними органами, що здійснюють діяльність у даному керунку.

Аналітичні дані вітчизняного підрозділу фінансової розвідки свідчать про постійне відстеження фінансових операцій та виявлення підозрілих фактів та діяльності суб'єктів господарювання, а також фізичних осіб, які можуть бути пов'язані із протиправними злочинними діями з метою особистого збагачення.

Дослідження динаміки кількості сформованих Державною службою фінансового моніторингу України та переданих до правоохоронних та інших розвідувальних органів узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів у 2018–2021 рр. (рис. 2.1) характеризуються зростаючими тенденціями.

Впродовж 2018–2021 рр. загальна кількість опрацьованих та переданих правоохоронним й розвідувальним органам матеріалів постійно зростає із 934 у 2018 р. до 1170 у 2021 р. (темп зміни становить 25,27 %).

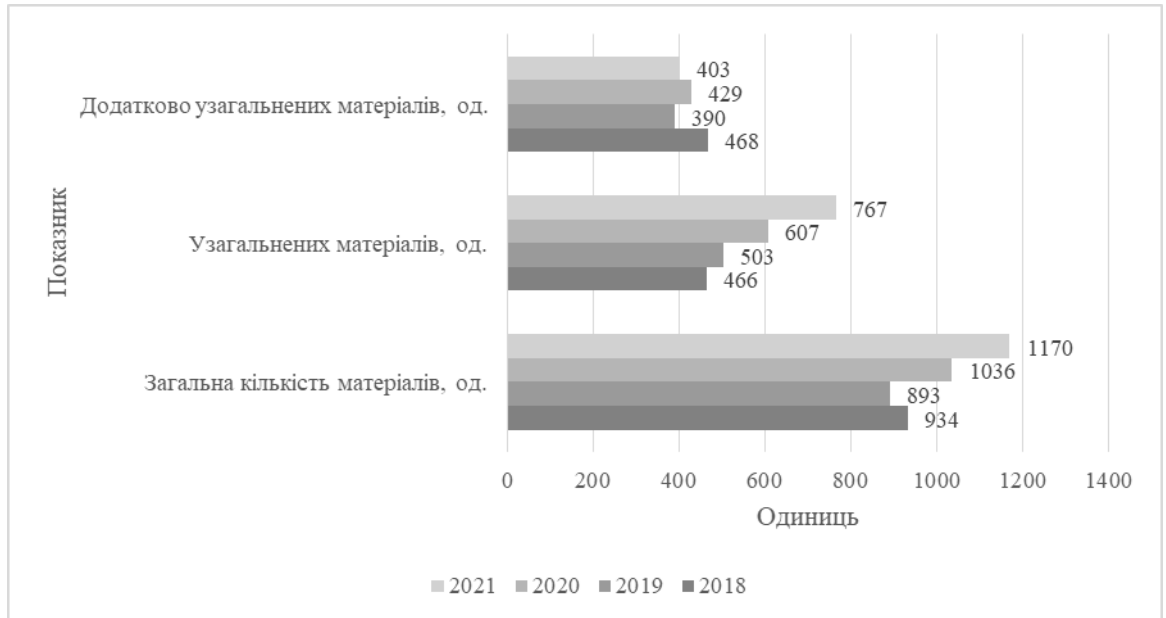

Рис. 2.1. Динаміка кількості сформованих Державною службою фінансового моніторингу України та переданих до правоохоронних та інших розвідувальних органів узагальнених та додаткових узагальнених матеріалів у 2018–2021 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [18, с. 39; 19, с. 36; 20, с. 36; 21, с. 38; 22]

Аналогічна тенденція спостерігається щодо кількості переданих Держфінмоніторингом узагальнених матеріалів, обсяги яких зросли із 466 у 2018 р. до 767 у 2021 р. (темп зміни становить 64,59 %). Однак, варто відмітити незначне зниження кількості додаткових узагальнених матеріалів, які надійшли до правоохоронних органів, зокрема, у 2018 р. 468, а у 2021 р. – 403 (темп зміни становить 13,89 %).

Доцільним виявляється відстеження кількості сформованих та переданих Державною службою фінансового моніторингу України узагальнених матеріалів у розрізі правоохоронних та розвідувальних органів у 2018–2021 рр. (рис. 2.2).

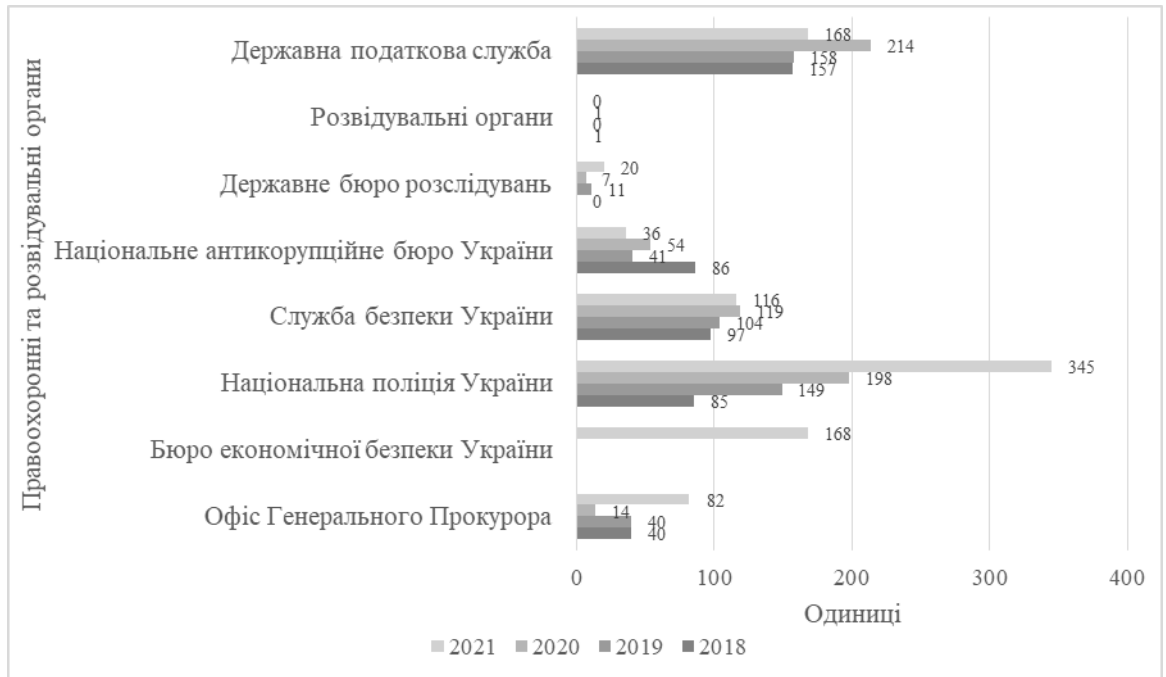

Рис. 2.2. Динаміка кількості сформованих Державною службою фінансового моніторингу України та переданих до правоохоронних та інших розвідувальних органів узагальнених матеріалів у розрізі правоохоронних та розвідувальних органів у 2018–2021 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [18, с. 39; 19, с. 36; 20, с. 36; 21, с. 38; 22]

Як доводять результати проведених досліджень, найбільша кількість узагальнених матеріалів впродовж аналізованого періоду передана до Державної податкової служби (в середньому від 157 до 214 матеріалів щорічно) та до Національної поліції України. При цьому, кількість переданих повідомлень до Національної поліції має тенденцію до стрімкого зростання, особливо в умовах 2021 р., що досягнуло позначки у 345 матеріалів, що засвідчує зростання частки злочинів, вчинених у податковій сфері та пов'язаних уз ухиленням від сплати податків й приховуванням реальної бази оподаткування.

Крім того, з 2021 р. розпочало свою діяльність Бюро економічної безпеки України, яке уповноважене виконувати комплекс заходів щодо забезпечення економічної безпеки держави та запобігати вчиненню

правопорушень у фінансовій сфері. Держфінмоніторингом уподовж 2021 р. передано даному спеціалізованому державному органу 168 матеріалів щодо фінансових операцій економічних агентів.

Що стосується СБУ, то тут спостерігається формування матеріалів в кількості, що становить 97 матеріалів у 2018 р., 104 у 2019 р., 119 у 2020 р. та незначне зменшення до 116 у 2021 р. Кількість узагальнених матеріалів, які передано до близько Офісу Генерального Прокурора щорічно нараховує близько 40. Найнижча їх кількість зафіксована у 2020 р. – 14 узагальнених матеріалів, а найвища у 2021 р. – 82 матеріали.

Водночас, аналіз кількості сформованих Державною службою фінансового моніторингу України та переданих до правоохоронних та інших розвідувальних органів додаткових узагальнених матеріалів у розрізі правоохоронних та розвідувальних органів у 2018–2021 рр. (рис. 2.3) дозволяє виявити неоднозначну ситуацію, оскільки до одних правоохоронних органів обсяги надісланих матеріалів зростають, а до інших, навпаки, знижуються.

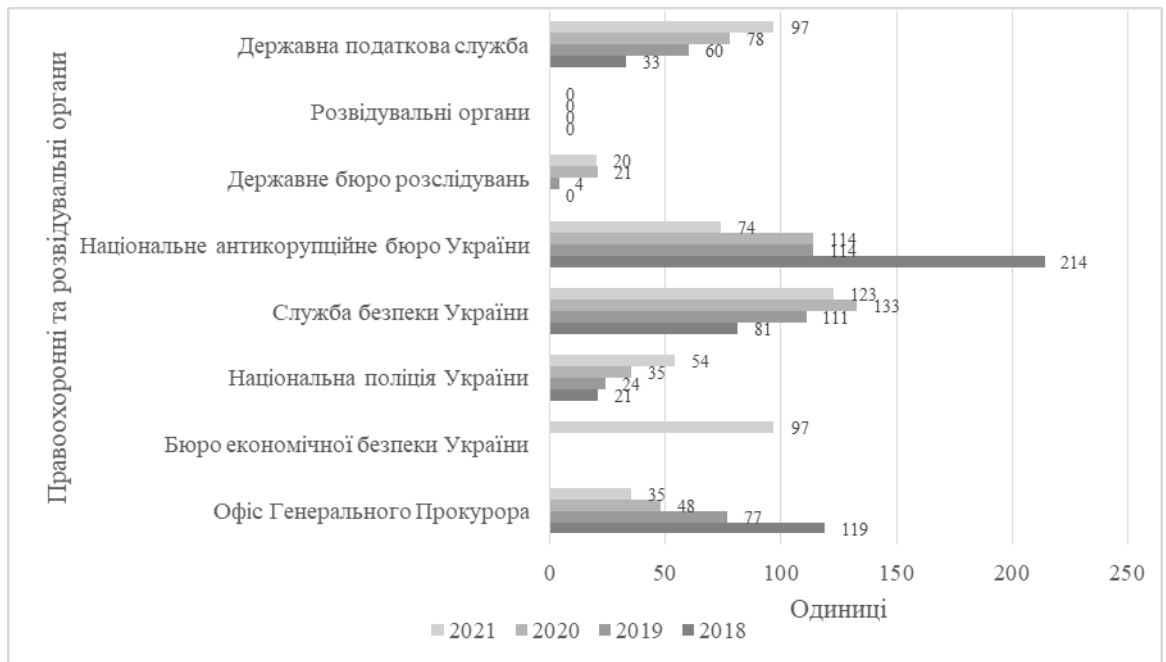

Рис. 2.3. Динаміка кількості сформованих Державною службою фінансового моніторингу України та переданих до правоохоронних та інших

розвідувальних органів додаткових узагальнених матеріалів у розрізі правоохоронних та розвідувальних органів у 2018–2021 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [18, с. 39; 19, с. 36; 20, с. 36; 21, с. 38; 22]

Зокрема, позитивний низхідний тренд спостерігається щодо кількості переданих додаткових узагальнених матеріалів до Офісу Генерального Прокурора із 119 у 2018 р. до 35 у 2021 р. та до Національного антикорупційного бюро із 214 матеріалів у 2018 р. до 74 матеріалів у 2021 р.

По відношенню до Державної податкової служби та Національної поліції України залишається зростаючим значення кількості сформованих та переданих додаткових узагальнених матеріалів. Характеристика взаємодії Держфінмоніторингу із Службою безпеки України також оцінюється зростаючими даними із 81 у 2018 р. до 133 у 2020 р. Проте, в умовах 2021 р. спостерігалися позитивні зміни і зниження аналізованого показника на 10 п. до 123 матеріалів, що були передані підрозділом фінансової розвідки.

В цілому, оцінюючи взаємодію Держфінмоніторингу із правоохоронними, розвідувальними та іншими державними органами, можна стверджувати, що вона характеризується як достатньо ефективна, про що свідчить сума виявлених підозрілих фінансових операцій, матеріали за якими направлені національним підрозділом фінансової розвідки до правоохоронних та контролюючих органів, яка зафіксована на рівні 103229,58 млн. грн.

За таких обставин актуалізується необхідність дослідження кількості кримінальних проваджень щодо правопорушень, які були вчинені з ознаками легалізації злочинних капіталів, майна та інших фінансових ресурсів, які розглянуті судовими органами та за якими винесено вирок. Пропонуємо такі дослідження провести в розрізі регіонів України та визначити прогресивні та депресивні із них. Необхідні розрахунки проведемо за результатами 2021 р. та систематизуємо на рис. 2.4.

Як засвідчують одержані дані, найбільш вразливими до вчинення кримінальних правопорушень, що пов'язані із легалізацією (відмиванням) майна, коштів та інших цінностей, одержаних злочинним шляхом, є такі регіони України як Івано-Франківська область (5 проваджень), Донецька область (4 провадження) та м. Київ (5 проваджень).

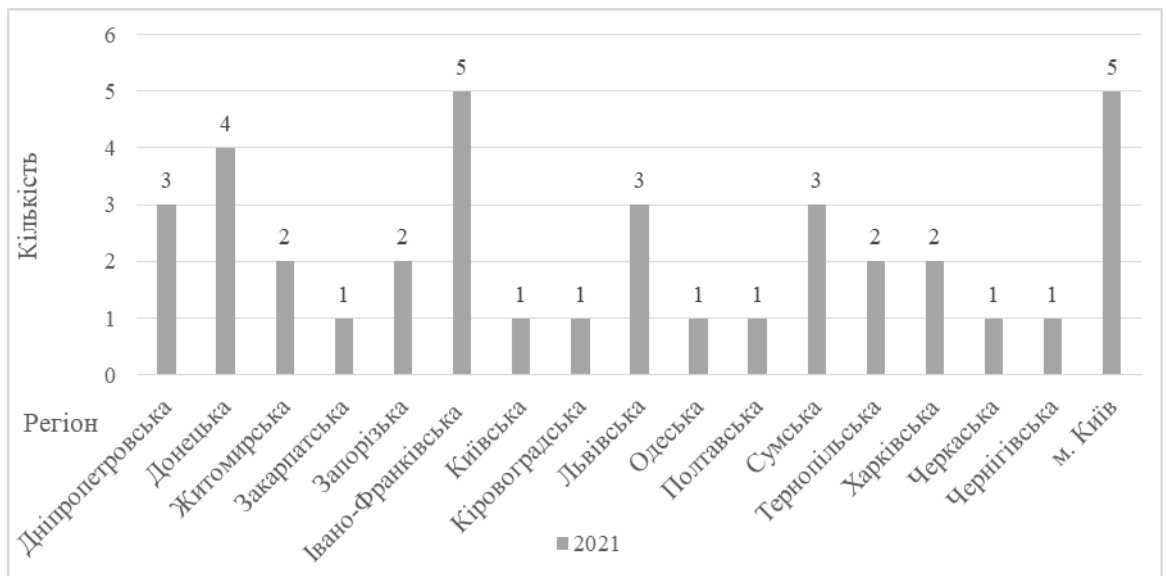

Рис. 2.4. Кількості кримінальних проваджень щодо правопорушень у сфері легалізації злочинних капіталів, майна та інших фінансових ресурсів, які розглянуті судовими органами та за якими винесено вирок в розрізі регіонів України, 2021 р.

Джерело: складено автором за даними [22]

В таких регіонах як Дніпропетровська, Львівська та Сумська області зафіксовано по 3 кримінальних провадження, в Житомирській, Запорізькій, Тернопільській та Харківській областях – по 2 провадження, а в Закарпатській, Київській, Кіровоградській, Одеській, Полтавській, Черкаській та Чернівецькій областях – по 1 кримінальному провадженню. В усіх інших регіонах не зафіксовано фактів вчинення таких протиправних діянь, що свідчить про їх прогресивність у боротьбі з даним деструктивним явищем.

Позитивно оцінюючи основні заходи налагодження тісної взаємодії підрозділу фінансової розвідки України із правоохоронними, контролюючими та іншими державними органами у сфері протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших цінностей, які одержані внаслідок протиправних діянь та незаконного ведення господарської діяльності економічними агентами, необхідно звернути увагу на стан взаємодії із цими органами суб'єктів первинного фінансового моніторингу, адже вони першочергово зустрічаються із проблемами відмивання нелегальних капіталів, оскільки здійснюють фінансові операції на первинному рівні та виявляють підозрілі фінансові операції а процесі своєї діяльності.

Відповідно до оприлюднених Державною службою фінансового моніторингу звітних даних, суб'єкти первинного фінансового моніторингу беруть активну участь в процесі виявлення, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших цінностей, одержаних злочинним шляхом. З рисунка 2.5 видно, що у 2021 р. найбільш активними щодо подання інформації про фінансові операції, які підлягають фінансовому моніторингу, є банки (1638483 повідомлень), компанії з управління активами (інституційні інвестори) (11738 повідомлень) та торговці цінними паперами (6288 повідомлень). Нижчим рівнем активності характеризується діяльність страховиків та перестраховиків (1024 повідомлення) та суб'єктів господарювання, що проводять азартні ігри, лотереї та казино (629 повідомлень).

Рис. 2.5. Кількість повідомлень, переданих СПФМ до Державної служби фінансового моніторингу України про фінансові операції у 2021 рр., од.

Джерело: складено автором за даними [22]

Таким чином, дослідження діяльності державних та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із Державною службою фінансового моніторингу й суб'єктами первинного фінансового моніторингу дають підстави стверджувати, що така взаємодія характеризується позитивними тенденціями, має перспективи подальшого розвитку та дозволяє посилити реалізацію основних засад державної політики протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших цінностей, які одержані внаслідок протиправних діянь.

2.2. Оцінка практики діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу

Одним із важливих напрямків національної системи протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших цінностей, одержаних

злочинним шляхом, є досягнення високих стандартів міжнародної співпраці із міжнародними організаціями, провідними установами й правоохоронними органами зарубіжних країн та іноземними партнерами. Зважаючи на транснаціональний характер даного негативного і дестабілізуючого явища та його глобальну поширеність і масштаби, обґрунтованим виявляється здійснення заходів щодо вчасного попередження, запобігання, виявлення та протидії не лише на національному та секторальному рівні, а й на глобальному.

Зауважимо, що Державною службою фінансового моніторингу України налагоджено взаємодію з підрозділами фінансової розвідки (ПФР) зарубіжних країн та проводиться активна діяльність щодо обміну необхідною інформацією. Зокрема, варто відмітити динаміку кількості направлених та одержаних запитів в межах діяльності таких підрозділів (рис. 2.6).

Рис. 2.6. Динаміка кількості направлених до підрозділів фінансової розвідки зарубіжних країн та одержаних від них Державною службою фінансового моніторингу запитів щодо обміну інформацією у 2018–2021 рр.

Джерело: складено автором за даними [18, с. 73; 19, с. 75; 20, с. 67; 21, с. 71]

З результатів проведеного аналізу видно, що кількість запитів Держфінмоніторингу до підрозділів фінансових розвідок зарубіжних країн перевищує кількість одержаних запитів. Крім того, впродовж усього аналізованого періоду не було зафіксовано жодної відмови ні зі сторони вітчизняного підрозділу фінансової розвідки, ні зі сторони зарубіжних підрозділів фінансової розвідки у наданні необхідної інформації. Водночас, різко зросла кількість направлених запитів до ПФР зарубіжних країн у 2021 р., що обумовлено інтенсифікацією злочинності та потребою одержання необхідної інформації для розкриття злочинів, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) майна, коштів та інших цінностей, які одержані внаслідок злочинних діянь.

Не менш важливим в даному контексті залишається тип підрозділу фінансової розвідки, який може бути адміністративним, правоохоронним, судовим або прокурорським, змішаним або гібридним та притаманний різним країнам. Якщо проаналізувати країни Європейського Союзу в залежності від типу функціонування в них підрозділу фінансової розвідки (табл. 2.1), то можна побачити, що адміністративний тип характерний для підрозділів фінансової розвідки таких країн як Нідерланди, Бельгія, Франція, Польща, Чехія, Італія, Іспанія, Болгарія, Словенія, Греція, Мальта, Румунія та Хорватія; правоохоронний – у Фінляндії, Швеції, Австрії, Ірландії, Німеччині, Португалії, Естонії, Литві, Словаччині та Угорщині; удовий або прокурорський тип притаманний Люксембургу та Латвії, а змішаний або гібридний – Данії та Кіпру.

Таблиця 2.1

Характеристика підрозділів фінансової розвідки країн Європейського Союзу в залежності від їх типу

№ за/п	Вид підрозділу фінансової розвідки	Перелік країн
1.	Адміністративний	Нідерланди, Бельгія, Франція, Польща, Чехія, Італія, Іспанія, Болгарія, Словенія, Греція, Мальта, Румунія, Хорватія
2.	Правоохоронний	Фінляндія, Швеція, Австрія, Ірландія, Німеччина, Португалія, Естонія, Литва,

		Словаччина, Угорщина
3.	Судовий або прокурорський	Люксембург, Латвія
4.	Змішаний або гібридний	Данія, Кіпр

Джерело: складено автором за даними [23]

Варто констатувати, що найбільш поширеними у країнах Європейського Союзу є підрозділи фінансової розвідки адміністративного типу, який передбачає непідконтрольність правоохоронним та судовим органам, а лише взаємодію з ними як посередника між фінансовим сектором та правоохоронними й контролюючими органами.

На другому місці за чисельністю є підрозділи фінансової розвідки правоохоронного типу, якому притаманне утворення спеціально уповноваженого органу у структурі правоохоронних органів країни, що дозволяє побудувати спрощений механізм доступу до інформації про фінансові операції, які потребують фінансового моніторингу.

Що стосується підрозділів судового або прокурорського типу, то він утвердився лише у двох країнах: в Люксембурзі та в Латвії. Дані країни свої національні підрозділи фінансової розвідки створили у складі прокуратури, яка, відповідно до засад континентальної правової системи, входить до складу судових органів.

Змішаний або гібридний тип поєднує елементи адміністративного та правоохоронного типу фінансових розвідок та характерний також лише двом країнам: Данії та Кіпру.

Оцінювання стану та тенденцій міжнародної взаємодії України із підрозділами фінансової розвідки країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу свідчить про неоднозначність ситуації, яка складається. Проведені оцінки кількості запитів, що були направлені в країни Європейського Союзу (рис. 2.7) засвідчують, що найбільша їх кількість у 2021 р. спрямована у Латвію (49) та Польщу (42).

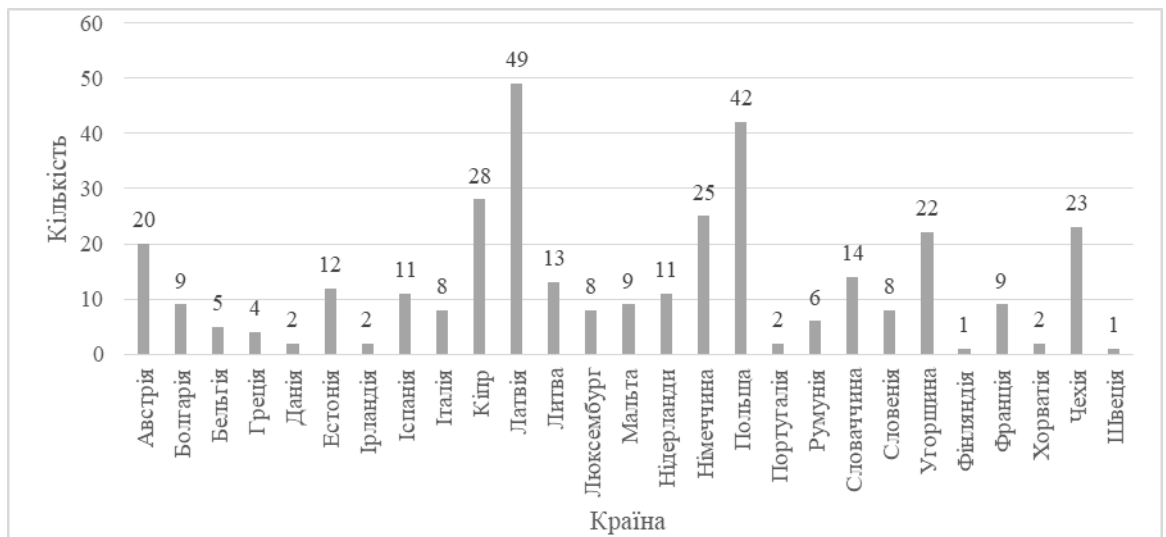

Рис. 2.7. Стан взаємодії Державної служби фінансового моніторингу України із підрозділами фінансової розвідки країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу у 2021 р.

Джерело: складено автором за даними [22]

Посередні показники спостерігаються у відношенні до таких країн як Кіпр (28), Німеччина (25), Чехія (23), Угорщина (22) та Австрія (20), а найнижчі – Фінляндії (1), Швеції (1), Данії (2), Ірландії (2), Португалії (2) та Хорватії (2). При цьому, спостерігається закономірність, що у високо розвинуті країни кількість запитів спрямована значно нижча, ніж у країни транзитивного типу, або в ті, які віднесені до офшорних зон. Такі тенденції пов’язані із нижчим рівнем використання інституцій високо розвинутих країн з метою легалізації неправомірно одержаних капіталів, де, крім зазначеного, встановлено жорсткі норми кримінальної відповідальності за злочинні діяння, пов’язані із легалізаційною діяльністю.

Для поглиблення досліджень на рис. 2.8 відобразимо динаміку найбільшої активності щодо кількості запитів, які були направлені в окремі країни Європейського Союзу з метою обміну інформацією впродовж 2018–2020 рр.

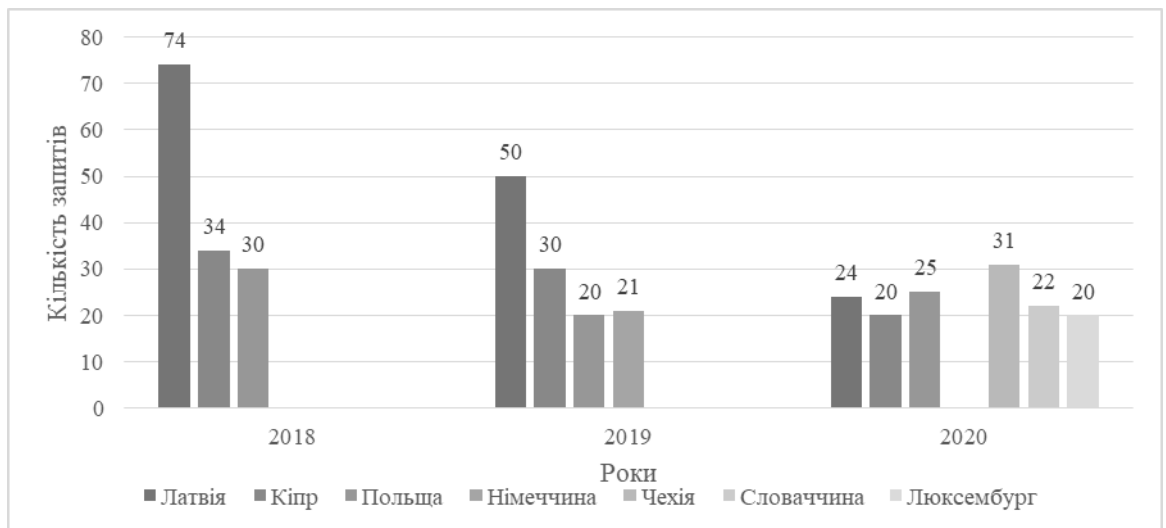

Рис. 2.8. Динаміка кількості запитів, що були направлені в окремі країни Європейського Союзу з метою обміну інформацією у сфері фінансового моніторингу впродовж 2018–2020 рр.

Джерело: складено автором за даними [18, с. 73; 19, с. 75; 20, с. 67; 21, с. 71]

Поглиблені дослідження у даному напрямку дозволили встановити, що у попередні періоди, зокрема у 2018–2020 рр. Латвія також була лідером за кількості запитів, що були направлені в дану країну, про що свідчать значення показника 74 у 2018 р., 50 у 2019 р. та 24 у 2020 р. Достатньо високі значення аналізованого показника спостерігалися у Кіпрі – в середньому 20–34 запити щорічно та в Польщі також в середньому 20–30 запитів щорічно.

Якщо говорити про країни, в які спрямовано найбільше запитів із України (Латвія, Польща, Чехія та Угорщина), то тут варто відзначити, що дані країни займають лідируючі позиції щодо працевлаштування мігрантів із України, а обсяги грошових переказів в Україну складають значні суми, частина із яких одержана внаслідок зайнятості в тіньовому секторі економіки. Відповідно, виникає необхідність встановлення джерела походження таких коштів та підтвердження правомірності їх отримання, що потребує одержання додаткових доказів у даному напрямку.

Окремою проблемою залишається оподаткування грошових коштів, які надходять в Україну із зарубіжних країн від заробітчан та тимчасово

переміщених осіб. Дане питання потребує додаткового законодавчого унормування та удосконалення, оскільки містить низку неточностей та багатозначностей.

Водночас, міжнародне співробітництво вітчизняних правоохоронних, контролюючих та інших державних органів у сфері протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших цінностей, одержаних злочинним шляхом, відбувається, в основному, за участю національного підрозділу фінансової розвідки. При цьому, спостерігається тісна взаємодія між підрозділами фінансової розвідки на міжнародному рівні, що підтверджують основні показники щодо запитів про міжнародну правову (взаємну) допомогу (рис. 2.9), серед яких у 2021 р. 140 запитів направлено, а виконано 40 та лише в 1 запиті відмовлено. Водночас, Держфінмоніторингом отримано 126 запитів про міжнародну правову взаємну допомогу, з яких 63 виконано.

Достатньо високим значенням характеризується показник кількості запитів, направлених до зарубіжних компетентних органів про надання міжнародної правової допомоги щодо протидії відмиванню коштів, який досягнув позначки у 92 запити.

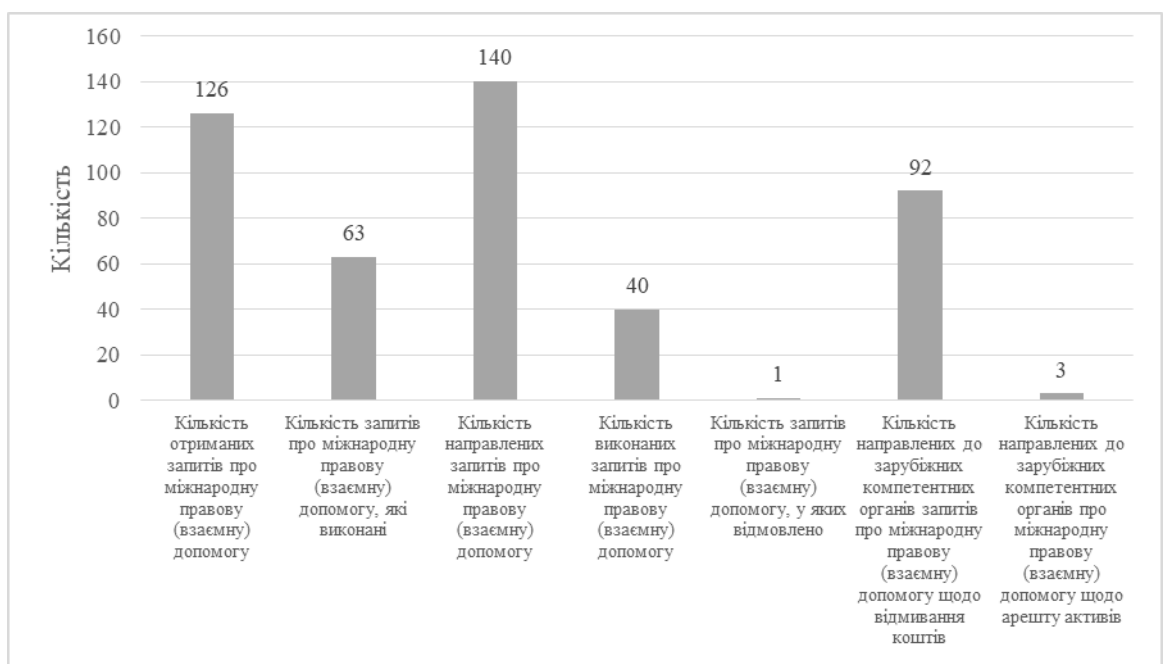

Рис. 2.9. Основні тенденції щодо запитів про міжнародну правову (взаємну) допомогу у 2021 р.

Джерело: складено автором за даними [22]

Зауважимо, що надання взаємної міжнародної правової допомоги є вагомим фактором міждержавного співробітництва у сфері протидії дестабілізуючому впливу легалізації (відмивання) майна, грошових коштів та інших цінностей, які одержані у неправомірний спосіб, адже вона являється формальним механізмом взаємодії держав щодо отримання доказів, необхідних для проведення розслідувань.

Отже, проведені дослідження практики діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу дозволяють стверджувати, що у всіх країнах Європейського Союзу функціонує підрозділ фінансової розвідки. Виявлено, що серед країн аналізованої групи більшість підрозділів фінансової розвідки характеризуються адміністративним типом та мають незалежність від правоохоронних органів щодо здійснення основних своїх функцій у сфері фінансового моніторингу.

Висновки до розділу 2

1. Проведені дослідження діяльності державних, контролюючих та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами первинного фінансового моніторингу дозволяють з'ясувати, що в Україні такі органи беруть активну участь у протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів, фінансових ресурсів та інших цінностей, які одержані внаслідок протиправних злочинних діянь та реалізують комплекс заходів, спрямованих на попередження, запобігання та протидію протиправним діянням у фінансовій сфері.

2. Встановлено, що Державною службою фінансового моніторингу України формуються та передаються правоохоронним, контролюючим та іншим державним органам матеріали про фінансові операції і діяльність економічних агентів, які містять ознаки та підозри відмивання нелегально одержаних капіталів та майна. Впродовж аналізованого періоду 2018–2021 рр. найбільшу чисельність таких матеріалів спрямовано до Державної податкової служби та Національної поліції України для проведення розслідувань та здійснення інших дій в межах їх компетенції. Водночас, найбільш активними суб'єктами щодо виявлення та повідомлення про фінансові операції, які потребують фінансового моніторингу на первинному рівні, є комерційні банки.

3. Оцінювання практики діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із суб'єктами фінансового моніторингу України дозволили встановити, що у високо розвинутих країнах нижчі показники легалізації майна, коштів та інших активів, ніж у країнах, що розвиваються. Доведено тісну взаємодію Державної служби фінансового моніторингу України із підрозділами фінансових розвідок країн Європейського Союзу та високий рівень надання ними міжнародної взаємної правової допомоги.

РОЗДІЛ 3

АДАПТАЦІЯ УКРАЇНОЮ ПОЗИТИВНОГО ЗАРУБІЖНОГО ДОСВІДУ ДІЯЛЬНОСТІ ДЕРЖАВНИХ ТА ПРАВООХОРОННИХ ОРГАНІВ У СФЕРІ ФІНАНСОВОГО МОНІТОРИНГУ

3.1. Узагальнення позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу

Боротьба з легалізацією (відмиванням) майна, грошових коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, впродовж тривалого періоду часу проводиться різними країнами світу та характеризується спільними та індивідуальними особливостями. Посилення процесів глобалізації, регіоналізація та формування регіональних об'єднань зумовили інтеграцію національних фінансових систем в єдину міжнародну фінансово-економічну систему, внаслідок чого утворилися явища та процеси, що дестабілізують світогосподарський порядок та вимагають пошуку ефективних методів розв'язання загрозливих питань, що появилися. Однією із таких проблем визнано легалізацію майна, коштів та інших фінансових ресурсів, одержаних в неправомірний спосіб.

Міжнародною спільнотою розроблено комплекс заходів протидії даному деструктивному явищу, створено низку міжнародних спеціалізованих організації, запроваджено діяльність підрозділів фінансової розвідки різних типів, залучено правоохоронні та інші державні органи більшості країн світу до процесу боротьби з узаконенням нелегальних капіталів. Однак, варто констатувати, що досягнути бажаного результату надто важко, а інтенсифікація злочинних діянь в аналізованій сфері продовжує зростати.

Вітчизняна система протидії легалізації (відмиванню) майна, коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, характеризується динамічним

розвитком та відкритістю до міжнародної взаємодії. Значні успішні напрацювання уже зроблено, зокрема, приведено національне законодавство до норм європейського права в частині організації та правового регулювання антилегалізаційної діяльності, проте, ще спостерігаються проблемні питання щодо визначення та встановлення відповідальності за протиправні діяння, пов'язані із легалізацією тіншових капіталів, щодо врегулювання предикатних легалізації злочинів та ін.

Зважаючи на окреслені тенденції доцільним виявляється дослідження позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу та його адаптація до умов функціонування національної системи фінансового моніторингу.

Встановлено, що європейська правоохоронна система є достатньо розвинутою та характеризується високим рівнем ефективності, а розвиток вітчизняних правоохоронних органів піддається дестабілізуючому впливу факторів зовнішнього та внутрішнього середовища, які зумовлюють необхідність їх реформування та приведення у відповідність із європейськими, оскільки проведення заходів щодо боротьби із транснаціональною злочинністю потребує ефективної взаємодії із правоохоронними органами зарубіжних країн. При цьому, А. Філіпенко [24, с. 208] довів, що діяльність правоохоронних органів європейських держав динамічно розвивається під впливом трансформаційних змін, відображає основні засади національного законодавства та антилегалізаційну політику з урахуванням верховенства права, а імплементація позитивного світового досвіду в діяльність національної правоохоронної системи є ознакою правового демократичного розвитку держави.

К. Малишев та О. Хробуст [25, с. 144] систематизувавши особливості діяльності правоохоронних органів країн Європейського Союзу, виокремили спільні та відмінні риси їх функціонування, які відобразимо на рис. 3.1.

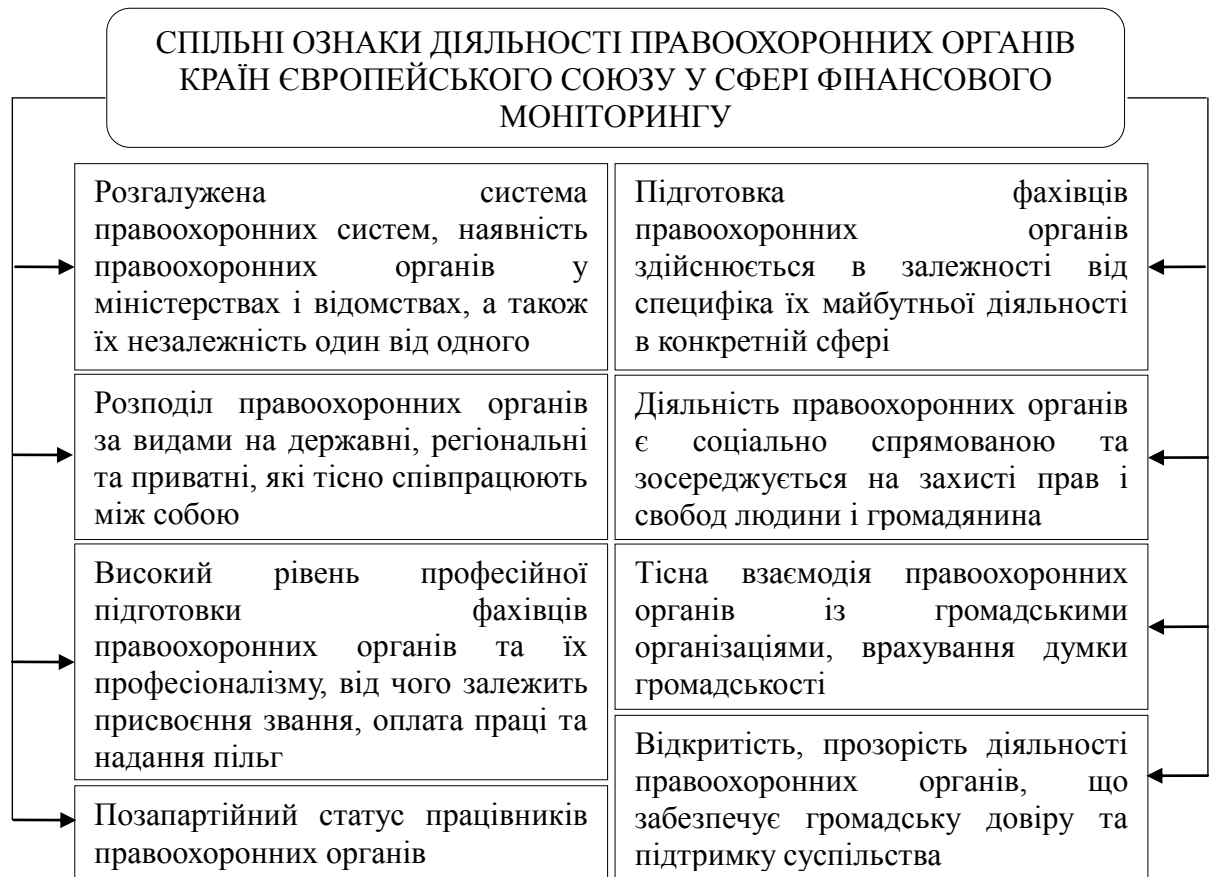

Рис. 3.1. Спільні ознаки діяльності правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за даними [25, с. 144]

Порівнюючи діяльність правоохоронних органів України із діяльністю аналогічних інституцій зарубіжних країн виокремлюється така суттєва відмінність як недовіра суспільства до діяльності правоохоронних органів України, оскільки вони є надмірно закритими та неспроможними забезпечити верховенство права в суспільстві. Водночас, заслуговує на увагу позитивний досвід діяльності державних та правоохоронних органів Італії, Франції, Німеччини та Австрії, проте, необхідно передбачити відмінність за рівнем розвитку цих країн та України, правосвідомості населення та спроможності забезпечити ефективну взаємодію із міжнародними інституціями.

Поряд із цим, позитивним досвідом Італії щодо діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу є те, що основним правоохоронним органом у сфері протидії організованим

економічній злочинності в даній країні є Фінансова гвардія, що функціонує у статусі військового формування та реалізовує державну антилегалізаційну політику у напрямку захисту фінансово-економічних й військово-політичних інтересів держави і суспільства. Координацію діяльності Фінансової гвардії здійснює Міністерство фінансів Італії, а міжвідомчу взаємодію – Міністерство внутрішніх справ. Серед основних функцій Фінансової гвардії є:

- 1) податковий та митний контроль;
- 2) протидія фальшивомонетництву, шахрайству, нецільовому використанню бюджетних коштів та організованій злочинності;
- 3) нагляд за акцизами та законністю проведення публічних закупівель;
- 4) захист інтелектуальної власності;
- 5) взаємодія з іншими правоохоронними та контролюючими органами.

Варто зазначити, що за функціональним призначенням Фінансова гвардія Італії є схожою до українського Бюро економічної безпеки – спеціалізованого правоохоронного органу, що виконує частину функцій податкової поліції та Національної поліції. Тому, зважаючи на італійський досвід діяльності правоохоронних органів пропонуємо розширити повноваження Бюро економічної безпеки України, опираючись на позитивний досвід Італії.

Характеристика досвіду діяльності правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу Франції полягає у тому, що правоохоронні органи мають цивільне та військове значення, а основні функції здійснюють в системі виконавчої влади. Крім того, в структурі правоохоронних органів функціонує Національна поліція, Національна жандармерія, Генеральна дирекція національної поліції [26, с. 583] та Префектура поліції Парижа, діяльність яких координує французька прокуратура. До основних завдань правоохоронних органів Франції належить здійснення заходів щодо

виявлення, розкриття та розслідування злочинів у фінансовій сфері, а також превентивна діяльність з метою запобігання такого роду злочинам.

Поглиблені дослідження позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу дозволяють виокремити три основні моделі функціонування правоохоронних органів у цих країнах: централізовану (континентальну), децентралізовану та комбіновану (рис. 3.2).

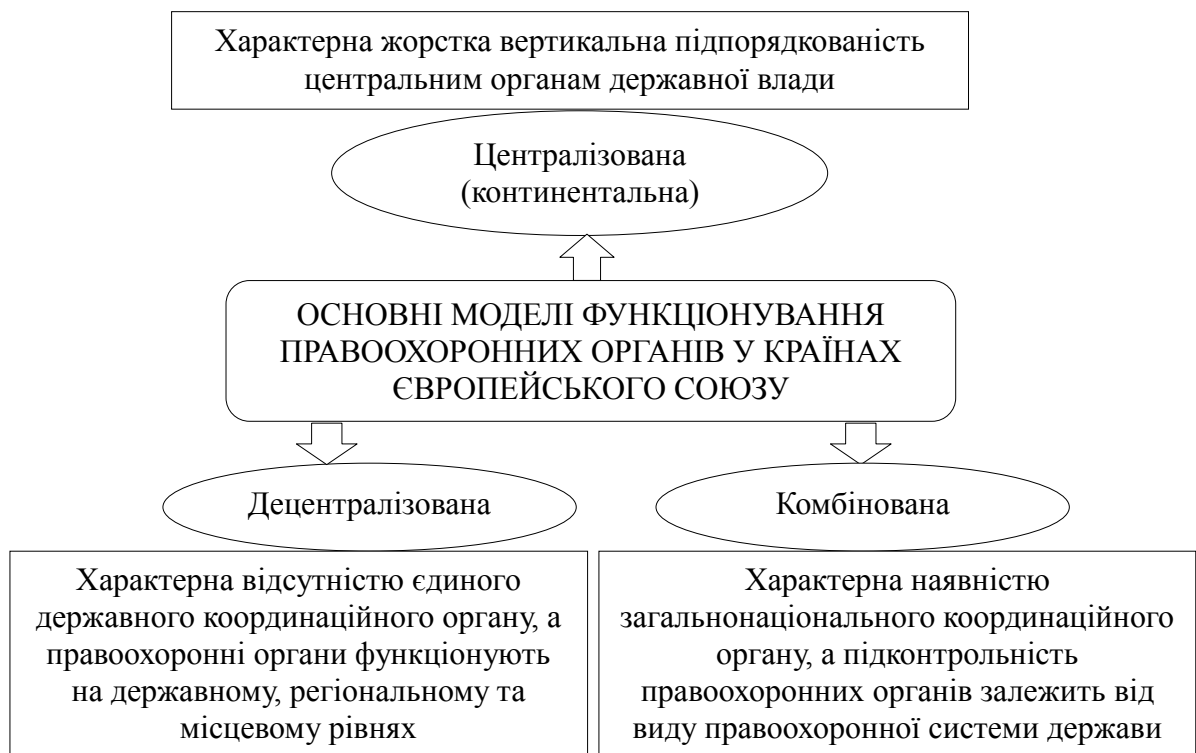

Рис. 3.2. Основні моделі функціонування правоохоронних органів у країнах Європейського Союзу

Джерело: складено автором за даними [24, с. 211]

Централізована (континентальна) модель функціонування правоохоронних органів притаманна таким країнам як Данія, Фінляндія, Швеція та Ірландія, які відносяться до високо розвинутих країн Європейського Союзу та позиціонують низький рівень злочинності у фінансовій сфері та відсутність соціально-політичних конфліктів. Другим видом континентальної моделі є формування спеціалізованих

правоохоронних органів, що прослідковується в Італії, Франції, Іспанії, Португалії, Бельгії та Люксембурзі які свою безпосередню діяльність здійснюють з метою виявлення, запобігання та протидії злочинному використанню протиправно одержаних капіталів. Основним недоліком такої моделі є орієнтація на національний рівень боротьби з легалізацією (відмиванням) майна, грошових коштів та інших цінностей, одержаних злочинним шляхом, а на регіональному рівні така боротьба проводиться менш ефективно.

Децентралізована модель характерна у тих країнах, де високий рівень недовіри суспільства до органів державної влади через часті зловживання службовим становищем посадовців. Серед країн Європейського Союзу така модель у видозміненому вигляді функціонує в Чехії, Польщі, Румунії, Болгарії та Угорщині.

Комбінована модель є основоположною в Нідерландах та Німеччині та побудована на поєднанні елементів двох попередніх моделей.

Окремо варто звернути увагу на діяльність державних та правоохоронних органів Кіпру у сфері протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших фінансових ресурсів, джерело походження яких є сумнівним та протиправним. Серед країн Європейського Союзу дана країна привертає увагу впродовж тривалого періоду часу, оскільки характеризується однією із найбільших офшорних зон Європи. Зважаючи на достатньо лояльне податкове законодавство Кіпру та сприятливий для відмивання нелегальних капіталів валютно-фінансовий режим, а також високий рівень захисту комерційної й банківської таємниці, юрисдикції, що розміщені на території даної країни сприяють узаконенню тіньових капіталів, майна та грошових коштів.

А. Француз та В. Світлак [27, с. 202] дослідили, що суб'єкти економічної діяльності України здійснили вкладення в економіку Кіпру у вигляді інвестиційних ресурсів близько 93,4 % загального обсягу прямих інвестицій. Такі тенденції обумовлюють необхідність посилення українсько-

кіпрської взаємодії у сфері міжнародної боротьби з легалізацією тіньових капіталів, зокрема, в частині здійснення оперативної діяльності правоохоронних органів щодо надання взаємної правової допомоги та з питань екстрадиції. Вагомим напрямком такої взаємодії стане не лише укладення двосторонніх договорів між Україною та Кіпром, а й їх приєднання до міжнародних конвенцій та директив.

Варто констатувати, що запровадження європейських стандартів діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу дозволить сформулювати чіткі вектори ефективної протидії легалізації економіки та результатів протиправної діяльності економічних агентів, а приведення організаційно-правового механізму їх функціонування до європейських норм і стандартів сприятиме посиленню міжнародної взаємодії.

Важливим аспектом діяльності державних та правоохоронних органів в системі міжнародної боротьби з легалізацією тіньових капіталів та майна є надання міжнародної взаємної правової допомоги, основні засади якої реалізуються у налагодження тісної співпраці щодо обміну документами, виявленню осіб-злочинців, їх передачі конкретній країні, а також у виконанні спеціальних процесуальних дій. Крім того, на міжнародному рівні в межах взаємного співробітництва проводиться чіткий розподіл державних та правоохоронних органів на дві групи: (1) правоохоронні органи та (2) державні органи, що сприяють діяльності правоохоронних органів у сфері виявлення правопорушень.

Вагомого значення також набуває взаємодія державних та правоохоронних органів із такими міжнародними та міжурядовими організаціями як FATF, MONEYVAL, Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок, Європейським Союзом, Міжнародним валютним фондом, Організацією Об'єднаних Націй та Світовим банком, які розробляють міжнародні стандарти боротьби з легалізаційною діяльністю та координують процес протидії даному деструктивному явищу.

Таким чином, узагальнення позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу свідчить про необхідність адаптації Україною ефективної практики протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та фінансових ресурсів, одержаних злочинним шляхом, яка реалізована в країнах Європейського Союзу.

3.2. Стратегічні пріоритети міжнародної взаємодії у сфері фінансового моніторингу

Інтенсифікація розвитку фінансової розвідки як окремого самостійного напрямку діяльності державних та правоохоронних органів щодо боротьби з відмиванням нелегально одержаних капіталів зумовлена стрімким поширенням легалізації результатів тіньової економічної діяльності, корупції та інших протиправних діянь, вчинених з корисливих мотивів. Очевидно, що на різних рівнях системи фінансового моніторингу проводиться колосальна робота, спрямована на мінімізацію проявів даного деструктивного явища та на нейтралізацію наслідків, які воно спричинює. Однак, як доводять реалії сучасності, досягнути бажаного соціально-економічного ефекту досі не вдалося.

Водночас, результати проведених нами досліджень свідчать, що діяльність державних та правоохоронних органів в системі фінансового моніторингу оцінюється позитивно, хоча потребує удосконалення та покращення. При цьому, встановлено, що значні проблеми як в Україні, так і в країнах Європейського Союзу існують у площині діяльності розвідувальних органів, проблемі підвищення ефективності якої необхідно приділяти більше уваги, адже розвідка являється тим інструментом, завдяки якому одержується інформація про реальний стан та тенденції розвитку явищ і процесів, що відбуваються в державі. Тому, значення цивільних та

військових розвідувальних органів в умовах нестабільності та невизначеності, значно посилюється, а одержання, аналіз та використання ними різного роду інформації набуває особливої вагомості, що зумовлює появу та розвиток такого нового напрямку роботи з інформаційними ресурсами як Open Source Intelligence (OSINT), який перетворюється у стратегічний напрямок державної антилегалізаційної політики.

Особливістю OSINT виступає методика збору інформації із публічних та загальнодоступних джерел шляхом їх сканування із використанням веб-браузера. На сучасному етапі OSINT часто застосовується в країнах Європейського Союзу з метою забезпечення національної безпеки держави, в діяльності правоохоронних органів та окремими бізнесовими структурами у їх аналітичній та пошуковій діяльності. Основні етапи застосування методологічних засад OSINT відобразимо на рис. 3.3.

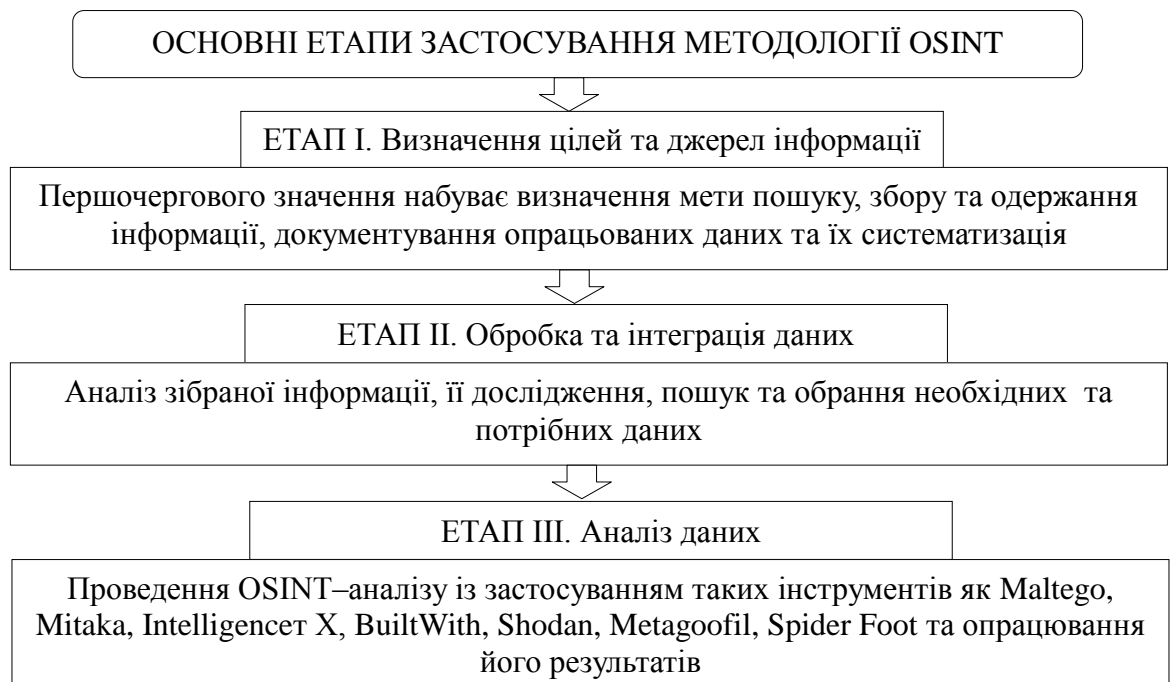

Рис. 3.3. Основні етапи застосування методологічних засад OSINT у діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу

Джерело: складено автором за даними [29]

Варто зазначити, що здійснення розвідувальної діяльності у більшості країн світу належить до компетентності державних органів та характеризується своєрідною монополією. Проте, зважаючи на значні дестабілізуючі чинники глобального та регіонального характеру, окреслений вектор почав зміщуватися в напрямку державно-приватного партнерства, що проявляється у розвитку взаємовідносин державних та правоохоронних органів із приватними структурами на умовах аутсорсингу, відповідно до якого частина функцій та завдань державних та правоохоронних органів передається спеціалізованим приватним суб'єктам. Позитивною стороною такого партнерства є підвищення ефективності розвідувальної діяльності, зниження витрат на утримання спеціальних державних органів та підвищення рівня довіри громадськості.

Зауважимо, що позитивний досвід діяльності приватних структур у сфері фінансового моніторингу уже частково присутній в окремих країнах Європейського Союзу, зокрема, послуги приватних детективів, при виявленні та розслідуванні злочинів щодо легалізації тіньових капіталів та неправомірно одержаного майна, практикуються в Німеччині та активно використовуються її державними й правоохоронними органами. Перевагою такого партнерства є можливість застосування заходів збору інформації, які при використанні державними й правоохоронними органами можуть їх дискредитувати. При чому, за оцінками європейських фахівців, німецька детективна діяльність є найбільш розвинутою серед країн Європейського Союзу.

Вважаємо за доцільне пропозицію запровадження в Україні практики залучення приватних структур до процесу розслідування злочинних протиправних діянь, пов'язаних із легалізацією (відмиванням) майна, грошових коштів та інших цінностей, одержаних злочинним шляхом, та налагодження державно-приватного партнерства у даній сфері.

Для того, щоб забезпечити ефективну міжнародну взаємодію у сфері фінансового моніторингу необхідно на національному рівні визначити та

сформувати вектори стратегічного розвитку системи протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших активів й цінностей, джерело походження яких асоціюється із неправомірними діяннями. На рис. 3.4. пропонуємо систематизувати основні цільові орієнтири та пріоритетні напрямки протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом.

Рис. 3.4. Основні напрямки та заходи протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших активів, одержаних злочинним шляхом, в стратегічній перспективі

Джерело: власна авторська розробка

Не менш важливим залишається необхідність посилення взаємодії та співпраці вітчизняних державних та правоохоронних органів із міжнародними антилегалізаційними організаціями, адже, під впливом процесів глобалізації та регіоналізації, легалізація тіньових капіталів набула транснаціонального характеру, а вітчизняна система протидії відмиванню нелегальних коштів та майна значно залежить від міжнародних стандартів, принципів та норм такої боротьби на міжнародному рівні та самостійно протистояти дестабілізуючому впливу даного явища, забезпечуючи ефективність і результативність, неспроможна. Водночас, доведено, що за таких умов забезпечити захист національних інтересів держави стає проблематичним завданням, а державні та правоохоронні органи не виступають ефективними механізмами їх формування. Тому, посилення міжнародної взаємодії являється одним із пріоритетних напрямків державної антилегалізаційної політики.

Дослідження основних тенденцій співпраці вітчизняних державних та правоохоронних органів щодо їх діяльності у сфері фінансового моніторингу дозволили виявити, що на міжнародному рівні координаційні функції у сфері антилегалізаційної діяльності здійснює така міжурядова організація як Група з розробки фінансових заходів (FATF) [30, с. 91], яка розробляє та визначає стандарти фінансової розвідки на світовому рівні та формує комплекс заходів нормативно-правового й оперативного характеру у сфері протидії загрозам міжнародній системі фінансів. Водночас, дана організація здійснює моніторинг прогресу країн світу щодо імплементації запропонованих положень у вітчизняній системі протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших цінностей, які отримані внаслідок протиправних

діянь, та виявляє вразливості країни до дестабілізуючого впливу процесів легалізації тіньових капіталів.

З метою забезпечення ефективності функціонування вітчизняних систем фінансового моніторингу в межах країн Європи здійснює свою діяльність MONEYVAL – спеціальний комітет експертів Ради Європи, до компетенції якого входить проведення взаємної оцінки антилегалізаційних заходів у країнах Європи та встановлення їх відповідності європейським стандартам, що зафіксовані у Рекомендаціях FATF [31], Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколів, що її доповнюють [32], Конвенції ООН про боротьбу із незаконним обігом наркотичних засобів й психотропних речовин [33] та Конвенції ООН про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму [34].

Позитивним напрямком міжнародної взаємодії у сфері боротьби з відмиванням нелегальних капіталів є функціонування в країнах Європейського Союзу та в Україні підрозділів фінансової розвідки, координацію діяльності яких здійснює Егмонтська група підрозділів фінансової розвідки. Підрозділи фінансової розвідки основних країн Європейського Союзу, з якими найбільш тісно співпрацює Держфінмоніторинг України, відобразимо у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Підрозділи фінансової розвідки окремих країн Європейського Союзу, з якими співпрацює Держфінмоніторинг України

№ за/п	Країна	Підрозділ фінансової розвідки та взаємодія із державними й правоохоронними органами
1.	Німеччина	Zentralstelle für Verdachtsanzeigen, який підпорядковується поліції; основними завданнями є збір та опрацювання інформації про підозрілі операції в фінансовій сфері, направлення результатів такого аналізу правоохоронним органам, взаємодія та надання методичної допомоги установам первинного рівня, міжнародна співпраця із ПФР зарубіжних країн
2.	Франція	TRACFIN, який підпорядковується Міністерству фінансів, а діяльність має засекречений характер; основними завданнями є виявлення фінансових операцій, пов'язаних із легалізацією

		тінювих капіталів, опрацювання інформації, одержаної від установ первинного рівня, передача інформації та матеріалів правоохоронним, контролюючим та податковим органам
3.	Польща	Generalny Inspektor Informacji Finansowej, що підпорядковується Міністерству фінансів; основними завданнями є одержання інформації про фінансові операції з ознаками протиправних діянь щодо їх узаконення

Джерело: складено автором за даними [30, с. 93–96]

Доцільним виявляється посилення співпраці із такою організацією в напрямку обміну досвідом формування та реалізації національних програм протидії легалізаційній діяльності та поглиблення процесів обміну інформацією про фінансові операції, які містять ознаки легалізації тінювих капіталів. Водночас, позитивним фактором взаємодії з Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки є проведення навчання фахівців сфери фінансового моніторингу та покращення їх досвіду діяльності й опанування сучасних цифрових технологій.

Отже, дослідження перспектив міжнародної взаємодії у сфері фінансового моніторингу дозволили виявити основні стратегічні напрямки такої співпраці, серед яких окреслено посилення взаємодії із FATF, MONEYVAL, Егмонтською групою підрозділів фінансової розвідки та підрозділами фінансової розвідки країн Європейського Союзу. Встановлено, що особливої актуальності для України набуває доцільність налагодження державно-приватного партнерства у сфері фінансового моніторингу та запозичення успішного досвіду Німеччини у даному напрямі. Перспективним напрямком ефективної протидії легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших цінностей, отриманих у неправомірний спосіб, є запровадження та розвиток Open Source Intelligence (OSINT), який сприяє підвищенню рівня ефективності роботи з інформаційними ресурсами та одержання необхідної для фінансового моніторингу інформації.

Висновки до розділу 3

1. Проведений аналіз позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів в країнах Європейського Союзу щодо протидії легалізації (відмиванню) грошових коштів, майна та інших цінностей, які одержані протиправним шляхом із порученням чинного національного законодавства й міжнародних стандартів і правових норм, а також проведення належним чином фінансового моніторингу дозволяє вважати прийнятним адаптацію Україною позитивної практики протидії дестабілізуючому впливу легалізації тіньових капіталів, яка успішно реалізована в країнах Європейського Союзу.

2. Встановлено, що перспективними напрямками міжнародної взаємодії України та країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу є посилення співпраці із основними міжнародними антилегалізаційними організаціями та підрозділами фінансових розвідок кожної із країн, а також гармонізація вітчизняного законодавства із міжнародними стандартами та правовими нормами.

3. Виявлено, що позитивного ефекту у боротьбі із легалізацією тіньових капіталів вдалося досягнути окремим країнам Європейського Союзу завдяки налагодженню державно-приватного партнерства правоохоронних органів із бізнесовими структурами у сфері фінансового моніторингу, що може стати якісно новим напрямком формування й реалізації державної антилегалізаційної політики України та інструментом підвищення ефективності антилегалізаційної діяльності на усіх рівнях.

4. Доведено необхідність запровадження та розвитку Open Source Intelligence (OSINT) у вітчизняну систему фінансового моніторингу, що дозволить уніфікувати інформаційні ресурси, покращить діяльність зі збору та оброблення інформації, необхідної для здійснення фінансового моніторингу.

ВИСНОВКИ

Здійснивши дослідження досвіду діяльності державних та правоохоронних органів зарубіжних країн у сфері фінансового моніторингу, проаналізувавши особливості їх взаємодії та узагальнивши позитивний досвід діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу, нами систематизовано можливості їх адаптація Україною з метою удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу. За результатами проведених досліджень можна зробити такі висновки:

1. Сутність фінансового моніторингу полягає у здійсненні спеціально уповноваженими органами комплексу заходів, спрямованих на виявлення, запобігання, попередження та протидію легалізації (відмиванню) майна, грошових коштів та інших тіншових активів, одержаних внаслідок протиправних злочинних діянь, вчинених з метою отримання особистої вигоди, а джерело походження знаходиться в тіншовому секторі національної економіки. Встановлено, що вітчизняна система фінансового моніторингу має дворівневу структуру, в межах якої функціонують суб'єкти фінансового моніторингу державного та первинного рівня.

2. Виявлено, що вагоме значення в системі фінансового моніторингу України та зарубіжних країн має діяльність державних та правоохоронних органів, які виконують функції щодо виявлення, запобігання та протидії узаконенню неправомірно отриманих нелегальних грошових коштів, майна та інших цінностей, джерело походження їх є сумнівним та незаконним, а також щодо попередження злочинних діянь, які порушують інтереси держави у фінансовій сфері та в державному управлінні.

3. Дослідження основних тенденцій та аналіз діяльність державних та правоохоронних органів України у сфері фінансового моніторингу та їх взаємодії із Державною службою фінансового моніторингу та суб'єктами

первинного фінансового моніторингу дозволяють стверджувати, що державні та правоохоронні органи як України, так і зарубіжних країн беруть активну участь у протидії узаконенню злочинних доходів, майна та інших цінностей, проводять розслідування та відповідні дії в межах їх компетенції. Основним органом, що координує таку діяльність в Україні та зарубіжних країнах, є підрозділ фінансової розвідки відповідної країни. Встановлено, що Державною службою фінансового моніторингу України за період з 2018 р. до 2021 р. найбільшу кількість матеріалів, які потребують додаткового дослідження, передано Державній податковій службі та Національній поліції.

4. В результаті здійснення оцінювання практики діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу дають підстави для висновку про тісну взаємодію Державної служби фінансового моніторингу України із підрозділами фінансової розвідки країн Європейського Союзу та про високий рівень надання взаємної міжнародної правової допомоги.

5. Здійснюючи узагальнення та систематизацію позитивного досвіду діяльності державних та правоохоронних органів країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу встановлено, що зарубіжна практика діяльності державних та правоохоронних органів у сфері фінансового моніторингу в країнах Європейського Союзу може бути адаптованою до умов функціонування вітчизняної системи боротьби з легалізацією капіталів та майна, одержаних в неправомірний спосіб. Доведено необхідність подальшого посилення співпраці України із провідними міжнародними антилегалізаційними організаціями, зокрема, FATF, MONEYVAL, Егмонтською групою підрозділів фінансових розвідок, Європейським Союзом, Міжнародним валютним фондом, Організацією Об'єднаних Націй та Світовим банком.

6. Доведено необхідність удосконалення міжнародної взаємодії України та країн Європейського Союзу у сфері фінансового моніторингу, що можна досягнути завдяки запровадженню державно-приватного партнерства

правоохоронних та інших державних органів із приватними структурами. З метою підвищення ефективності антилегалізаційної діяльності запропоновано удосконалення вітчизняної системи фінансового моніторингу шляхом запровадження та розвитку Open Source Intelligence (OSINT), як якісного інструменту опрацювання інформації про операції, які здійснюються у фінансовій сфері.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Глущенко О.О., Семеган І.Б., Слав'юк Р.А. Антилегалізаційний фінансовий моніторинг: ризик-орієнтований підхід: монографія. К.: УБС НБУ, 2014. 386 с.
2. Фінансовий моніторинг. Офіційна сторінка Національного банку України. URL: <https://bank.gov.ua/ua/supervision/monitoring> (дата звернення 08.10.2022).
3. Про запобігання та протидію легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення: Закон України від 06.12.2019 № 361–IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/361-20#Text> (дата звернення 08.10.2022).
4. Пушак Я.Я., Трушкіна Н.В. Сутність поняття «фінансовий моніторинг» у контексті забезпечення національної безпеки. *Вісник економічної науки України*. 2021. № 2. С. 197–203.
5. Голодна А.С., Бухтіарова А.Г. Правові основи фінансового моніторингу в Україні. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 29. С. 439–443.
6. Швець Н.Р., Акритов А.А. Роль і місце фінансового моніторингу в системі державного фінансового контролю. *Вісник Університету банківської справи*. 2020. № 3 (39). С. 3–9.
7. Смагло О.В. Функціонування системи фінансового моніторингу в Україні. *Економіка та суспільство*. 2021. № 26. С. 1–7. URL: DOI: <https://doi.org/10.32782/2524-0072/2021-26-28>.
8. Д'яконова І.І., Шиян Д.В. Методика оцінки ефективності фінансового моніторингу. *Вісник Української академії банківської справи*. 2013. № 1 (34). С. 10–17.

9. Долбнєва Д.В., Сподарик Т.І. Фінансовий моніторинг як механізм запобігання і протидії легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *The scientific heritage*. 2021. № 64. С. 21–26.

10. Бондаренко О.С., Литвиненко Т.О. Історичний розвиток правоохоронних органів: досвід США, Великобританії та України. *Молодий вчений*. 2018. № 10 (62). С. 216–222. URL: <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2018/10/52.pdf>. (дата звернення 05.10.2022).

11. Ковалів М.В., Єсімов С.С., Назар Ю.С. Гаврильців М.Т., Лук'янова Г.Ю., Годяк А.І., Бліхар М.М. Судові та правоохоронні органи: навчальний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2016. 388 с.

12. Детюк А. Правоохоронні органи як суб'єкти системи забезпечення економічної безпеки України. *Підприємство, господарство і право*. 2009. № 12. С. 33–37.

13. Про державний захист працівників суду і правоохоронних органів: Законом України від 23.12.1993 № 3781–ХІІ зі змінами від 24.11.2021. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3781-12#Text>. (дата звернення 08.10.2022).

14. Офіційна сторінка Державної служби фінансового моніторингу України. Академія фінансового моніторингу. URL: https://finmonitoring.in.ua/wp-content/uploads/2018/01/03-2018_acad_present.pdf. (дата звернення 08.10.2022).

15. Кундельська І.С. Проблемні питання легалізації (відмивання) доходів, одержаних злочинним шляхом, і вдосконалення протидії цьому явищу в Україні. *Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ*. 2020. № 2 (20). С. 73–80.

16. Севрук В.Г. Правоохоронні органи, які здійснюють протидію злочинам, що вчиняються організованими групами та злочинними організаціями, які сформовані на етнічній основі: український та міжнародний досвід. *Молодий вчений*. 2017. № 11 (51). С. 995–1005.

17. Бех О. Протидія легалізації доходів, одержаних злочинним шляхом. *Підприємництво, господарство і право*. 2021. № 2. С. 213–218.

18. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2018 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit_2018_ukr.pdf. (дата звернення 08.10.2022).

19. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2019 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2019ua.pdf>. (дата звернення 08.10.2022).

20. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2020 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/PublicZvit2020.pdf>. (дата звернення 08.10.2022).

21. Звіт Державної служби фінансового моніторингу України за 2021 рік. URL: <https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/0350/zvity/zvit2021ukr.pdf>. (дата звернення 08.10.2022).

22. Комплексна адміністративна звітність у сфері запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення за 2021 рік. URL: https://fiu.gov.ua/assets/userfiles/310/%97_2021.pdf. (дата звернення 08.10.2022).

23. Бисага К.В. Глобальна програма по боротьбі з відмиванням коштів. Матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції «Теоретичний аналіз та наукові дослідження юридичної науки у ХХІ ст.» (Запоріжжя, 29–30 квітня 2016 р.). Запоріжжя: Класичний приватний університет. 2016. С. 161–164.

24. Філіпенко А.С. Досвід організації діяльності правоохоронних органів в європейських державах. *Електронне наукове видання «Аналітично-порівняльне законодавство»*. 2021. С. 208–213.

25. Малишев К.В., Хробуст О.О. Особливості правоохоронної діяльності в зарубіжних країнах. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70). № 5. С. 143–145.

26. Ільницький В.О. Європейський досвід правового регулювання адміністративно-процесуальної діяльності органів національної поліції. *Young Scientist*. 2016. № 12 (39). С. 581–587.

27. Француз А.Й., Світлак В.І. Співробітництво України та Республіки Кіпр у сфері протидії відмиванню грошей: теоретико-прикладні аспекти. Соціально-економічні та гуманітарні аспекти розвитку суспільства: матеріали Всеукраїнської науково-практичної конференції (м. Вінниця, 18 квітня 2018 р.). Вінниця: ВННІЕ ТНЕУ, 2018. С. 202–204.

28. Бондаренко О.С., Козлова А.А. Особливості функціонування правоохоронних органів щодо протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2021. № 3. С. 260–262.

29. Open–source Intelligence (OSINT) 2022. URL: <https://blog.seq.lv/open-source-intelligence-osint/>. (дата звернення 08.10.2022).

30. Петрук О.М., Смагло О.В. Зарубіжний досвід організації фінансового моніторингу та перспективи його впровадження в Україні. *Współpraca Europejska NR*. 2015. Vol. 2 (2). С. 89–99.

31. Сорок Рекомендацій Групи з розробки фінансових заходів боротьби з відмиванням грошей (FATF) від 25.09.2003 № 835_001. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/835_001#Text (дата звернення 08.10.2022).

32. Про ратифікацію Конвенції ООН проти транснаціональної організованої злочинності та Протоколів, що її доповнюють: Закон України від 04.02.2004 № 1433–IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1433-15#Text> (дата звернення 28.09.2022).

33. Конвенції ООН про боротьбу із незаконним обігом наркотичних засобів й психотропних речовин: Закон України від 20.12.1988 № 995_096.

URL https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення 28.09.2022).

34. Про ратифікацію Конвенції Ради Європи про відмивання, пошук, арешт та конфіскацію доходів, одержаних злочинним шляхом, та про фінансування тероризму: Закон України від 17.11.2010 № 2698–VI зі змінами від 28.04.2020. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2698-17#Text> (дата звернення 28.09.2022).

35. Копиця І.М. Зарубіжний досвід організації системи запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом. *Вісник ЖДТУ*. 2013. № 2 (64). С. 240–245.

36. Паливода В.О. Приватні розвідувальні компанії: іноземний досвід залучення приватного сектору до виконання завдань розвідки: аналітична доповідь. К.: НІСД, 2022. 20 с.

37. Горизонтальний огляд звітів про взаємні оцінки країн у сфері боротьби з відмиванням коштів та фінансуванням тероризму. К.: Державна служба фінансового моніторингу України, 2021. 703 с.

38. Проблеми розвитку фінансових інститутів ЄС: матеріали міжнародної наукової конференції (м. Київ, 27 лютого 2019 року). К.: НАН України, ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАН України», 2019. 159 с.

39. Гаруст Ю.В., Мельник В.І. Правоохоронні органи на захисті економічної безпеки України: адміністративно-правовий аспект: монографія. Суми: видавничо-виробниче підприємство «Мрія», 2019. 256 с.

40. Москаленко Н.В. Світовий досвід побудови системи запобігання та протидії легалізації доходів, отриманих злочинним шляхом, і фінансування тероризму. *Вчені записки ТНУ ім. В.І. Вернадського*. 2020. Т. 31 (70). № 2. С. 119–123.